

תוכן העניינים

ז	הקדמה
1	מבוא
	א. מצב המחקר 1
	ב. נושא המחקר 6
	ג. שיטת המחקר 12
15	פרק ראשון: מפקד בני ישראל בערבות מואב (במדבר כו) – מקורותיו וגלגוליו
	א. מבוא 15
	ב. במדבר כו ובראשית מז 17
	ג. תיאור המפקד במקורו ומטרתו 32
	ד. תיאור המפקד בעיבודו הנוכחי: חיבור במדבר כו 37
	ה. זמן חיבורו של במדבר כו 48
	ו. סיכום 55
57	פרק שני: חלוקת הארץ
	א. מבוא 57
	ב. חלוקת הארץ במדבר כו, נב-גו 57
	ג. חלוקת הארץ במדבר לג, נד 66
	ד. חלוקת הארץ במדבר לד, א-טו 72
	ה. שיטת חלוקת הארץ במדבר לה, א-ח 77
	ו. שיטת חלוקת הארץ במדבר לו, א-יב 78
	ז. סיכום ביניים: חלוקת הארץ בספר במדבר 82
	ח. חלוקת הארץ בספר יהושע 83
	ט. שתי שיטות החלוקה 87
	י. סיכום 102
105	פרק שלישי: תפיסת ההתיישבות בארץ כנען ובעבר הירדן המזרחי
	א. מבוא 105

- ב. סיפור ההתיישבות בעבר הירדן המזרחי במדבר לב 106
 ג. במדבר לד, א-טו 124
 ד. רשימת מנחילי הארץ במדבר לד, טז-כט 129
 ה. חוק ערי המקלט במדבר לה, ט-לד 131
 ו. ההתיישבות בעבר הירדן המזרחי: שתי תפיסות היסטוריות 134
 ז. סיכום 147
 ח. נספח: במדבר לה, יג-טו ומעמדו 149
- 159 פרק רביעי: הנהגת העם לאחר מות משה
 א. מבוא 159
 ב. מות משה ומינוי יהושע במדבר כז, יב-כג 160
 ג. ההנהגה במדבר לב, כח 180
 ד. רשימת מנחילי הארץ במדבר לד, טז-כט 181
 ה. הכוהן הגדול (במדבר לה, כה, כח, לב) 187
 ו. הנהגת העם בזמן הכניסה לארץ 188
 ז. סיכום 204
- 206 פרק חמישי: ההשתלטות על הארץ
 א. מבוא 206
 ב. מינוי יהושע למחליפו של משה במדבר כז, טו-כג 208
 ג. הורשת יושבי הארץ במדבר לג, ג-נו 215
 ד. תפיסת ההשתלטות על הארץ בסוף ספר במדבר ורקעה המשוער 237
 ה. סיכום 239
 ו. נספח: הורשת יושבי הארץ במדבר לג, נה, ביהושע כג, יג
 ובשופטים ב, ג 240
- 250 סיכום
 א. הרובד הבסיסי 250
 ב. העיבוד והתוספות 257
 ג. ההשלכות על הבנת חיבור התורה וספר יהושע 260
- 266 ביבליוגרפיה
 א. ספרי המקרא 266
 ב. ספרות בית שני 266
 ג. ספרות חז"ל, פרשנות מסורתית ומקורות אחרים 267
 ד. כתבי עת, סדרות, אנציקלופדיות ומילונים 268
 ה. ספרות מחקר 271
- 291 מפתח מקורות
- 315 מפתח עניינים

הקדמה

עיקר ענייניו של ספר זה הוא ניתוח הפרקים בסוף ספר במדבר העוסקים בהכנות לכניסה לארץ. לפי המסופר, לאחר ארבעים שנות נדודים במדבר הגיעו בני ישראל לתחנתם האחרונה במסע – ערבות מואב. בתיאור קורותיהם הוקדשו כמה יחידות ספרותיות להכנות לכניסה לארץ. ביחידות אלו מסופר על חילופי הדורות בעם ובהנהגה וניתנים חוקים שונים הנוגעים לכיבוש הארץ ולחלוקתה. ניתוחן חושף את האמונות והדעות שרצו המחברים להנחיל ואת הרקע ההיסטורי לפעולתם. למסקנות הניתוח של פרקים אלה יש השלכות על הבנת תהליך חיבור התורה. המחקר על יצירת התורה נמצא היום במעין מערבולת של דעות והשקפות. אני תקווה שספרי יתרום לקידום הבנתו. יסודו של החיבור בעבודת הדוקטור שכתבתי באוניברסיטה העברית בירושלים בהדרכתה של פרופסור שרה יפת ושאושרה בשנת תשס"ז. הספר כולל עם זאת עדכונים בעקבות מחקרים שהתפרסמו בשנים האחרונות וגם חשיבה מחודשת על הסוגיות הנדונות בו, שהובילו לשינויים בכמה מן המסקנות.

חובה נעימה היא לי להודות לכל אלה שתרמו וסייעו להשלמת הכתיבה. ראש לכול פרופסור שרה יפת אשר הנחתה את התהליך מראשיתו ולא ויתרה אף על קוצו של יוד בסידור הדברים, בניסוחם, בהצגתם ובתוכנם. עינה הבוחנת סילקה שגגות וטעויות וידה המנחה הובילה אותי בבטחה להעמדת הדברים על בורים.

בין מוריי וחבריי בחוג למקרא באוניברסיטה העברית, שמכולם למדתי ובכולם הסתייעתי במישרין ובעקיפין לאורך שנות לימודיי, חשוב לי לציין במיוחד את חבריי, ד"ר ברוך שורץ, ד"ר שמעון גזונדהייט וד"ר רוני גולדשטיין, אשר נענו לי בחפץ לב ותרמו מידיעותיהם ומעצתם הטובה. החוג למקרא באוניברסיטת חיפה, ביתי האקדמי החדש, היה ועודנו סביבה נעימה ותומכת המאפשר לי לקדם את פעילותי המחקרית כדוגמת ספר זה ואף לראות פירות בעמלי. השיחות והדיונים עם חבריי ותלמידיי בחוג מחדדים

את התובנות והמחשבות ומשפרים את הניסוחים והטיעונים ולהם התודה והברכה.

כמה מוסדות וקרנות תמכו בהוצאת ספר זה לאור וראוי להזכירם לברכה ולהודות להם על נדיבותם: קרן פרי לחקר המקרא מיסודו של ס"ש פרי, האוניברסיטה העברית בירושלים; הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטת חיפה ולדיקן פרופסור ראובן שניר וכן לרשות המחקר באוניברסיטת חיפה; רשות המחקר במכללת בית ברל; הרשות למחקר ולהערכה במכללת אורנים. ואחרונים חביבים בני משפחתי, שנשאו בעול המחקר במשך השנים ותמכו ללא סייג בקידום העבודה עד להשלמתה בסבלנות ובאהבה. להם התודה והברכה, לרעייתי היקרה שלומית ולילדיי הנפלאים טליה, צרי, נוה וכנה.

חורף תשע"ג

מבוא

א. מצב המחקר

המעייין בספרי התורה יבחין בתוכם בקשיי רצף, בסתירות, בכפילויות ובהבדלי סגנון. קשיים אלו מצביעים על אי־אחידותה של התורה ומובילים למחשבה על אודות תהליך יצירתה. מעולם לא הייתה תאוריה אחת ויחידה אשר הנחתה את כלל החוקרים בעבודתם הפרשנית באשר לתורה ואשר הסבירה את דרך התהוותה.¹ ואולם במשך יותר ממאה שנים שלטה בכיפת המחקר תורת התעודות הקלסית, היא השערתם של קרל היינריך גרף (Graf), אברהם קינן (Kuenen) ויוליוס ולהאוזן (Wellhausen). לפי השערה זו, התורה וספר יהושע היו חיבור אחד (הֶקְסְטוּיִן) המורכב מארבעה מקורות עצמאיים: המקורות הקדומים – J ו־E, עיקרו של ספר דברים – D, והמקור הכוהני – P. ספר יהושע נתפס יחד עם ספרי התורה כחיבור אחד משום שבספר יהושע מתממשת הבטחת הארץ החוזרת לאורך ספרי התורה.² רוברט ג'ון תומפסון (Thompson) סקר את תולדותיה של תורת התעודות לאורך מאה שנה וקבע כי גם בשנת 1965, השנה שבה הסתיימה סקירתו, השערת גרף, קינן וולהאוזן היא המקובלת על רוב החוקרים.³ אבל דומה שמאז השתנה המצב. ארנסט ניקולסון (Nicholson), בהקדמתו לספרו מ־1998, הצביע על היפוך המגמה מאז שנות השבעים וקבע כי מחקרים חדשים קוראים תיגר כמעט על כל מסקנה שוולהאוזן וההולכים בעקבותיו הגיעו אליה.⁴ המחקר העכשווי מתאפיין בקריאה לנטישה, או לפחות לרוויזיה קיצונית, של הקווים המרכזיים של תורת התעודות, והיום אי אפשר לומר כי קיימת תאוריה

1 ראו למשל את סקירתו של סנדלר, מקרא, עמ' 398–411.

2 להצגה ממצה של תורת התעודות הקלסית ראו ניקולסון, התורה, עמ' 3–28. היו חוקרים שסברו כי חלק מן המקורות נמשכים בספרי נביאים ראשונים אחרי ספר יהושע (ראו למשל: בורר, הבטחת הארץ, עמ' 7–14; הרן, האסופה המקראית, ב, עמ' 206–220).

3 תומפסון, משה, עמ' 163.

4 ניקולסון, התורה, עמ' v.

השולטת במחקר התורה.⁵ דבריו של קלאוס קוך (Koch) ונימת התלונה שבהם יכולים להמחיש את חוסר הנחת מן המצב: 'כיום כל חוקר מקרא רוקח את הפנטטייך רב השכבות המיוחד שלו'.⁶

דומה כי יש לתלות חלק מהתפתחות רבת-משמעות זו בהשפעת התאוריה של מרטין נות (Noth) באשר להגדרתו של החיבור הדויטרונומיסטי ואפיו, היינו שספר דברים עם ספרי נביאים ראשונים מרכיבים יחד חיבור אחד מתוכנן – ההיסטוריה הדויטרונומיסטית או החיבור הדויטרונומיסטי.⁷ אמנם התאוריה התפרסמה כבר ב-1943,⁸ אך משמעותה והשפעותיה על מחקר התורה וספר יהושע נתנו אותותיהם רק לאחר כשלושים שנה.⁹ להלן אמנה כמה מן ההיבטים בהשקפתו של נות שלהם השפעה בלתי מבוטלת על התפתחותן של התאוריות החדשות בדבר התהוות התורה:

א. אופי החיבור הדויטרונומיסטי, לפי התפיסה של נות, שונה מאופי ההקסטויך לפי תורת התעודות הקלסית. החיבור הדויטרונומיסטי, כפי שראה אותו נות, מתאר את ההיסטוריה של ישראל לפי תכנית אחידה. הוא אמנם מבוסס על חומרים קדומים אשר שובצו, לפעמים בעיבוד, בחיבור הגדול, אולם אין מדובר במקורות רצופים הנמשכים לאורך החיבור כולו ואשר התקיימו אי פעם באופן עצמאי כפי שנתפס ההקסטויך לפי תורת התעודות. לדעת נות סיפורים, אנקדוטות ומסמכים מסוגים שונים – כולם נאספו ונוצלו ליצירת החיבור הדויטרונומיסטי, אבל החיבור נוצר בידי מחבר אחד, הדויטרונומיסט. הדויטרונומיסט הוא למעשה היסטוריון אשר השתמש בחומרים מגוונים כדי לספר את תולדות עם ישראל עד לחורבן. מדובר בעבודת חיבור ויצירה ולא בעבודה שעיקרה עריכה ושילוב.

ב. ספר דברים וספר יהושע, לשיטתו של נות, הם חלק מהחיבור

5 ניקולסון, התורה, עמ' 92 [תרגום שלי. א"כ]. שפע של ספרות על אודות אווירת ה-Pentateuchkrise יש בהערותו של גוונדהייט, חוקי מועדים, עמ' 9 הערה 14. לסקירות מחקר עדכניות ראו אלברטס, צמיחת התורה, עמ' 5-27; קאר, שינויים.

6 קוך, P, עמ' 448 [תרגום שלי. א"כ].

7 גם אוטו הכיר בחשיבות התאוריה של נות להתערערות מעמדה של תורת התעודות (אוטו, פנטטייך, עמ' 1096). על הסברים נוספים להתערערות הקונצנוס באשר לתורת התעודות ראו, למשל: רופא, מבוא למקרא, עמ' 83-95.

8 נות, ההיסטוריה.

9 ייתכן שיש לייחס את ההשפעה המאוחרת לכך שנות עצמו הציג את השלכות התאוריה שלו על מחקר התורה רק בנספח לחיבורו (נות, הכתיבה הכהונית) ואולי גם לכך שהחיבור התפרסם בעיצומה של מלחמת העולם השנייה. ההשלכות שהציג נות על חיבור התורה הן מוגבלות, אך במשך הזמן השפיעה התאוריה באופן מקיף יותר והשלכותיה נודעו מעבר לגיבושן בידי נות ובאופן שונה.

הדויטרונומיסטי, ועל כן לדידו אין לפנינו הקסטויך (בראשית עד יהושע) אלא חיבור בעל ארבעה ספרים, בראשית עד במדבר, הוא הַטְרַטְוִיךְ,¹⁰ והוא עומד לצד החיבור הדויטרונומיסטי שראשיתו בספר דברים וסופו בספר מלכים.

ג. בשל ניתוקו של ספר יהושע מארבעת ספרי התורה הראשונים נאלץ נות לטעון כי המקור הכוהני לא סיפר כלל על כיבוש הארץ. ייחוס חלקים בספר יהושע למקור הכוהני היה קושר את הספר לתורה, מחזק את השערת ההקסטויך ומערער את השערת החיבור הדויטרונומיסטי, הכולל את ספר יהושע.¹¹ לפיכך טען נות כי אותם חלקים בספר יהושע שהיה מקובל לראותם ככוהניים אמנם כתובים בסגנון כוהני, אך הם אינם חלק מן המקור הכוהני הרצוף, כי אם תוספות לחיבור הדויטרונומיסטי.¹²

התאוריה של נות בדבר החיבור הדויטרונומיסטי התקבלה בדרך כלל בקוויה העיקריים,¹³ אך השפעתה על מחקר התורה באה לידי ביטוי רק מאוחר יותר. נות עצמו לא ערער על מסקנותיה העיקריות של תורת התעודות הקלסית בנוגע לטטרטויך. כלומר לדעתו ארבעת ספרי התורה הראשונים מורכבים ממקורות רצופים אשר שולבו באופנים שונים. מקצת המקורות קודמים לחיבור הדויטרונומיסטי, ואילו המקור הכוהני מאוחר לו. ברם כמה שאלות חדשות (או מחודשות) התעוררו בעקבות התאוריה של נות: מה היחס בין הטטרטויך ובין החיבור הדויטרונומיסטי? האם יש ביניהם קשר או תלות? האם הטטרטויך נכתב כהקדמה לחיבור הדויטרונומיסטי או אולי להפך – החיבור הדויטרונומיסטי נכתב כהמשך לטטרטויך? האם אפשר למצוא בספרי התורה הראשונים רישומים מן האסכולה הדויטרונומיסטית שבחוגה נוצר החיבור הדויטרונומיסטי?

מלבד שאלת היחס בין החיבורים נשאלו שאלות גם בנוגע לאופיו של הטטרטויך עצמו: האם לא ייתכן שהטטרטויך, בדומה לחיבור הדויטרונומיסטי, אף הוא חיבור אחיד ומתוכנן המבוסס על איסוף ועיבוד של יחידות בודדות ואינו שילוב של מקורות רצופים?

10 בטטרטויך, לשיטת נות, נכללים גם חלקים מדברים לא-לד, ולפיכך הוא מכנה חיבור זה לעתים 'פנטטויך' (נות, מסורות, עמ' 6).

11 ראו קורטזה, החיבור הדויטרונומיסטי, עמ' 44.

12 סקירה ממצה על התפתחות שיטתו של נות מביא אולד, יהושע, משה והארץ, עמ' 3-13.

13 חוקרים אשר קיבלו את עיקרי תורתו של נות ניסחו מחדש היבטים שונים של השיטה. כך למשל, נות סבר כי העריכה של הספרים המרכיבים את החיבור הדויטרונומיסטי היא אחידה, ואילו כמה מהחוקרים שבאו אחריו טענו כי ספרים אלו נערכו בכמה שלבים (ראו סיכום אצל קורטזה, החיבור הדויטרונומיסטי, עמ' 12-15).

כיום מהלכות גישות רבות ותאוריות מגוונות באשר להתהוות התורה.¹⁴ במחקר העכשווי מועדפת שיטת ההשלמות על פני תורת התעודות. החוקרים נוטים בדרך כלל לראות את יצירת הפרשיות בדרך של עיבוד, עריכה ותוספות על גבי מקור אחד ולא בדרך של שילוב מקורות מקבילים.¹⁵ נראה כי מגמה זו נובעת בחלקה מן הרגישות הרבה שמגלים חוקרי המקרא בשנים האחרונות להבדלי ניסוח ומינחה ולגיוונים מסוגים אחרים הנתפסים כעדות לכתיבה של מחברים שונים ולהתערבות מאוחרת בטקסט. ההבחנה בסימנים אלו מובילה במקרים רבים לראיית התפתחות הפרשיות באופן רב-שלבי דווקא, משום שהחלופה העקרונית להסביר את התפתחות הפרשיות, היינו בדרך של שילוב מקורות עצמאיים, הופכת למורכבת למדי עם זיהוי התוספות השונות והמרוכבות. מנגד, לעתים נמתחת ביקורת על השיטות המציגות שלבים מרובים בהתהוות הטקסט. אלה נראות במקרים מסוימים מוגזמות ובלתי מתקבלות על הדעת,¹⁶ ולפיכך ישנם חוקרים המעדיפים לעתים להתעלם מהבדלים בניסוח ובמינחה הקיימים בטקסט או לטשטשם.

סוגיה נוספת העומדת כיום בחזית מחקר התורה ותורמת לחוסר ההסכמה היא אופיים של החומרים הכוהניים. שתי עמדות מרכזיות קיימות במחקר:¹⁷ 1. לפי תורת התעודות הקלסית החומרים הכוהניים מרכיבים חיבור רצוף הנמשך לפחות לאורך ארבעת החומשים הראשונים. אמנם כבר בראשית ימי המחקר הביקורתי הוכר כי החומרים הכוהניים אינם אחידים וכי הם לא נכתבו במשיכת קולמוס אחת. המקור הכוהני הבסיסי צוין לרוב כ-P^g, ואילו החלקים הכוהניים שאינם שייכים ל-P^g צוינו בסימנים שונים (ראו להלן). בין החוקרים הסבורים כי P הוא מקור עצמאי נתגלעה מחלוקת באשר להיקפו של P^g ואף באשר להיקף ההוספות עליו, ורבים טוענים כיום כי אין למצוא את המשכו של המקור הכוהני מספר במדבר ואילך.¹⁸ 2. בד בבד עם הדעה

14 סקירה ומיון של מגוון הדעות באשר לזיקה של ספר דברים והחיבור הדוטרנומיסטי אל ספרי התורה האחרים יש אצל בורר, הבטחת הארץ, עמ' 7-33; ניקולסון, התורה, עמ' 100-99.

15 ראו למשל, בלום, פנטטיוך, עמ' 2.

16 ראו למשל את דבריו של שורץ על הניתוח של ויקרא יט בידי אליגר (שורץ, תורת הקדושה, עמ' 242-243 הערה 5).

17 ראו סיכום, ספרות ודיון: לוחפינק, תאולוגיה, עמ' 143-146; ורוון, P, עמ' 67-76; שורץ, הסיפור הכוהני, עמ' 105-109; ניקולסון, התורה, עמ' 196-218; קאר, שינויים.

18 ראו למשל: בד, במדבר, עמ' xxii-xxi; ורוון, P, עמ' 70-72 ולאחרונה ניהן, תורה כוהנית, 20-30; קאר, שינויים. פון ראד אף הבחין בתוך החיבור הכוהני בשני מקורות כוהניים מקבילים עצמאיים - P^A, P^B (פון ראד, ספר כוהנים).

השלטת באשר לאופיו של P כמקור עצמאי, הוצגה העמדה כי החומרים הכוהניים אינם מרכיבים חיבור כוהני עצמאי אלא הם מהווים שכבת עריכה ועיבוד בלבד. כיום עמדה זו מקובלת על חוקרים רבים, כגון פרנק מור קרוס (Cross), רולף רנדטורף (Rendtorff), ומארק ורוון (Vervenne).¹⁹ יש להעיר כי עמדה זו עולה בקנה אחד עם המגמה שצוינה לעיל בדבר העדפת שיטת ההשלמות על פני תורת התעודות בניתוח פרשיות התורה.

גם בשאלת זמנם של הכתובים הכוהניים נחלקו החוקרים. מאז ולהאזון נתקבעה התפיסה כי P הוא המקור המאוחר ממקורות התורה, וזמנו הוא הגלות או התקופה הפרסית. אולם חוקרים אחדים ערערו על קביעה זו וטענו כי P קודם לחורבן.²⁰ שאלה נוספת היא היחס בין כתובים כוהניים שונים. קובץ החוקים בויקרא יז–כו מכונה במחקר H ועד לדור האחרון נחשב מוקדם ל-Pg, אולם לאחרונה מתחזקת הדעה שהיחס ביניהם הפוך.²¹ נראה כי היפוך זה הביא כמה חוקרים לקשור את החומרים הכוהניים שנחשבים מאוחרים ל-H ולא לציניס בסיומן P^S, שהיה מקובל בעבר לציין הכתובים הכוהניים המאוחרים.²² עם זאת, לא תמיד ברור אם הקטעים הכוהניים המאוחרים נסתפחו ל-Pg (או ל-H), לחיבור כוהני מורכב, לחיבור שיש בו כמה מקורות או אולי לחיבור הכולל את כל מרכיבי התורה ואולי אף את החיבור הדויטרונומיסטי, ולמעשה אלו אינם חומרים כוהניים כי אם בתר-כוהניים.²³

- 19 קרוס, מיתוס, עמ' 293–325; רנדטורף, פנטטיך, עמ' 136–175; ורוון, P. לארהרד בלום (Blum) מעין עמדת ביניים, ולפיה P ערך ועיבד את החומרים שאינם כוהניים בהוסיפו גם מסורות משלו (בלום, פנטטיך, עמ' 229–285). בקרב הנוקטים את הדעה כי הטקסטים הכוהניים לא התקיימו כחיבור עצמאי אלא עם מקורות אחרים, יש הסבורים כי החיבור המורכב היה JEP (למשל קרוס, שם), ויש הסבורים כי השכבה הכוהנית נרבדה על גבי עריכה דויטרונומיסטית (למשל בלום, שם). יש להעיר כי דומה שגם באשר למגמה לראות ב-P שכבת עריכה יש לנות תרומה לא מבוטלת, משום שהוא טען כי הכתובים הכוהניים בספר יהושע אינם חלק ממקור כי אם שכבת עריכה. החוקרים הרואים בכל P שכבת עריכה ממשיכים אפוא את דרכו ומיישמים את טענתו על כל הכתובים הכוהניים.
- 20 ראו סקירה אצל ניקולסון, התורה, עמ' 20–21, 218–221. ר"א פרידמן הבחין בין שני רבדים כוהניים: P¹ קודם לחורבן ו-P² מתקופת הגלות (פרידמן, הגלות, עמ' 44–132).
- 21 יוסטן, עם וארץ, עמ' 7–8, 13–14; שורץ, תורת הקדושה, עמ' 29–31 וספרות בהערה 49 בעמ' 29.
- 22 על P^S ראו למשל: קרפנטר והרפורד-בטרסבי, הקסטויך, א, עמ' 153–155; ניקולסון, התורה, עמ' 18, 197. באשר לייחוס חומרים כוהניים מאוחרים ל-H ראו קנוהל, מקדש הדממה, עמ' 95–98.
- 23 החוקרים והפרשנים משתמשים בסימנים שונים לציין כתובים כוהניים מאוחרים. קינן השתמש ב-P³ ו-P⁴ (קינן, חקירה, למשל עמ' 87–88); לצד הסימן P^S משמש לעתים הסימן P^{SS} לציין תוספות מאוחרות יותר וכן הסימן R^P (ראו למשל בנטש, פירוש, לאורך

קשה להפריז בחשיבות ההכרעה באשר לשיוך הכתיבה לשכבה המדויקת – כוהנית או בתר־כוהנית. הכרעה בעניין זה עשויה להשפיע על תפיסת החיבור כולו, היקפו ואופיו.

הבנה מלאה של דרך חיבור התורה וספר יהושע חייבת להתבסס על ניתוחי טקסט ספרותיים־היסטוריים מוצקים, אך דומה כי במקרים רבים המחקר העכשווי הולך בנתיב הפוך ומשעין את הבנת הטקסט על ההשערות התאורטיות.²⁴ מצד אחר, מובן כי לאור ניתוח יסודי של טקסט אחד לא יהיה אפשר לרדת לחקר התהוות החיבור כולו באופן שלם, אך ניתוחי טקסט כאלה בהצטרפם יוכלו לשמש בסיס להבנה טובה יותר של חיבור ספרי מקרא אלו.

ב. נושא המחקר

הבנת היחידות בסוף ספר במדבר העוסקות בהכנות לכניסה לארץ והתפתחותן, יחידות שבעיקרן הן כוהניות, מאירה כמה מן הסוגיות המרכזיות העומדות במוקד הדיון על התהוות התורה וספר יהושע. פרקים אלו לא נדונו בדרך כלל לעצמם באופן יסודי ומעמיק ולרוב לא הוכרו יתרונותיהם בבידור סוגיות מרכזיות בחקר החיבור כולו.²⁵

בסוף ספר במדבר מסופר על קורות בני ישראל בתחנתם האחרונה בנדודיהם במדבר. במדבר, כב, א נזכרת הגעתם של בני ישראל אל תחנה זו – ערבות

הפירוש). מאחר שהגדרה של P^g אינה מוסכמת על החוקרים (ראו לעיל בהערה 18), ממילא אין הסכמה גם באשר להגדרה של הכתובים הכוהניים המאוחרים (ראו למשל נות, מסורות, עמ' 8–19; לופינג, תאולוגיה, עמ' 144–149). אף לפי כל אחת מן ההגדרות לא מתאפשרת תמיד הבחנה ברורה בין P^g ובין הכתובים המאוחרים. השוו להערתו של אליוט־בינס אשר הבחין בשלוש שכבות במקור הכוהני, אך הודה שלעיתים ההבחנה ביניהן אינה חדה (אליוט־בינס, במדבר, עמ' xx).

24 ראו גוונדהייט, חוקי מועדים, עמ' 10–11.

25 מובן שהפרקים נדונו בפירושים לספר במדבר ובמבואות, אולם לא ניתנה להם תשומת לב מיוחדת. אולם, אשר דן בפרקים אלו עם פרקי חלוקת הארץ בספר יהושע, סקר את המחקר באופן נרחב (אולד, יהושע, משה והארץ, עמ' 1–51). מן הסקירה עולה כי מחקר הפרקים בסוף ספר במדבר לא עמד במוקד עניינם של החוקרים, שכן בסקירה זו נכלל בעיקר מחקר ספר יהושע. ריינרד אכנבך (Achenbach) חקר את ספר במדבר כולו וייחד כמובן מקום גם לחטיבה האחרונה בספר (אכנבך, השלמת התורה, 443–472, 557–628). גם במחקר מפורט זה אין ניתוח של היחידות לעצמן אלא מתוך ראיית מקומן בשכבות התורה המשוערות.

מואב – ובכך נפתחת החטיבה הספרותית: 'ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו'. בסוף הספר (לו, יג) באה חתימה המזכירה אף היא את ערבות מואב ומשמשת מעין מסגרת לחטיבת הפרקים הללו: 'אלה המצות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה אל בני ישראל בערבות מואב על ירדן ירחו'. בתווך מצויות יחידות מסוגים שונים – סיפורים, חוקים ורשימות. בסיפורים הסיפור על בלעם (כב, ב-כד, כה), סיפור בעל פעור (כה), ההודעה על מות משה ומינוי יהושע (כו, יב-כג), מלחמת מדיין (לא), סיפור ההתיישבות בעבר הירדן המזרחי (לב). החוקים וההנחיות המופיעים בחטיבה מגוונים ועוסקים בנושאים שונים: חוקי הקרבנות המיועדים לכל ימות השנה (כה, א-ל, א), דיני נדרים (ל, ב-יז), חוקי הרוצח והמקלט (לה, ט-לד) והנחיות שונות הקשורות בירושת הארץ, חלוקתה והנחלתה (כו, נב-נו; כז, א-יא; לג, ג-לו, יב). בחטיבה זו אפשר למצוא אף רשימות מסוגים שונים: מפקד בני ישראל ובו רשימת המשפחות המרכיבות את השבטים ומספר הזכרים בכל שבט (כו), רשימת הנשיאים העתידיים לחלק את הארץ (לד, טז-כט) ורשימת המסעות של בני ישראל במדבר (לג, א-מט).

סוגיות כלליות ומרכזיות קשורות בכמה מן המאפיינים של חטיבה זו. מיקומה בסוף הטטרטויך המשוער עשוי ללמד על אופיו של החיבור וכן אם הוא עצמאי או שהוא תלוי בחיבור הדוֹיטרונומיסטי. ממחקר החטיבה יכולה להתברר השאלה אם היא עומדת בחתימתו של החיבור או שהוא נמשך מעבר ליחידה זו. יתר על כן, העיסוק האינטנסיבי בירושת הארץ בפרקים אלו יכול לשמש אבן בוחן לתאוריה של נות והולכים בעקבותיו. כזכור נות טען כי המקור הכהני לא עסק בירושת הארץ, ולכאורה היחידות הכהניות בסוף ספר במדבר העוסקות בהכנות לקראת הכניסה לארץ סותרות את טענתו. ואולם נות שלל את זיהויים של הפרקים הללו עם המקור הכהני הרצוף, על אף מאפיינים כוהניים שנמצאים בהם, והוא ייחס אותם לשלב מאוחר, שלב שבו צורף הטטרטויך, שלא סיפר על כיבוש הארץ, אל החיבור הדוֹיטרונומיסטי שתיאר מאורעות אלו. הצירוף לדעתו גרם לכך שכבר בארבעת ספרי התורה הראשונים נוצר צורך בתיאור ההכנות ובמסירת הנחיות לקראת כיבוש הארץ, והוא סבור כי פרקים אלו באו למלא צורך זה. אשר על כן, לדבריו, אפשר למצוא ביחידות אלו הן מאפיינים כוהניים הן מאפיינים דוֹיטרונומיסטיים.²⁶ טענה זו היא טענה מהותית לתאוריה שלו ולתאוריות החדשות שהועלו בעקבותיה, המנתקות את ספר יהושע מן הטטרטויך. חקירת הפרקים הללו, העוסקים בירושת הארץ מעמידה במבחן את גישתו של נות.

נוסף על כך, ניתוח של הפרקים בסוף ספר במדבר עשוי לסייע בבירור טיב הקשרים בין היחידות העוסקות בהכנות לכניסה לארץ בספר במדבר ובין היחידות המתארות את חלוקת הארץ בספר יהושע (יג-כא). האוחזים בתורת התעודות מאסכולת ולהאוזן סברו בדרך כלל כי הקשרים בין היחידות מעידים על מוצא אחד, כוהני.²⁷ ברם נות, אשר סבר כי המקור הכוהני אינו נמשך לספר יהושע ואינו מספר על הכניסה לארץ, ייחס את עיקר היחידות בספר יהושע לדויטרונמיסט, ואת היחידות בספר במדבר ייחס לסופרים מאוחרים שנשענו על היחידות בספר יהושע.²⁸

אף חוקרים נוספים דנו בקשרים שבין היחידות העוסקות בירושת הארץ וחלוקתה בספר במדבר ובספר יהושע ולא הגיעו להסכמה בשאלת היחס בין היחידות ובשאלת אופיים של הפרקים בסוף ספר במדבר. מנפריד ווסט (Wüst), במחקרו על ההתיישבות בעבר הירדן המזרחי, עסק במפורט במסורות על התיישבות בני גד ובני ראובן וחלקים משבט מנשה ממזרח לירדן וייחד דיון נרחב לבמדבר לב, המספר על ההתיישבות בעבר הירדן המזרחי, ופרק נוסף לעניין חלוקת הארץ. הוא הסיק כי עריכת פרקי חלוקת הארץ בספר יהושע והמסגרת הספרותית לפרקים אלו תלויות בקטעים בספר במדבר, שהם לדעתו תוספות למקור הכוהני.²⁹ לעומתו גריים אולד (Auld) הסיק במחקר מפורט על יחידות אלו, שבו הצביע על תרומתו של תרגום השבעים לספר יהושע להבנת התגבשותו של הספר, כי יש להסביר את הזיקות בין הפרקים המתארים את חלוקת הארץ בספר יהושע ובין הפרקים הקרובים להם בספר במדבר בתלות של פרקי ספר במדבר בפרקי ספר יהושע.³⁰ ואילו הורסט סיבס (Seebass) הטעים את המרכיבים הייחודיים בשני הספרים והסביר את הזיקות ביניהם בדרכים שונות.³¹

בחינת היחידות הנושאות אופי כוהני בסוף ספר במדבר עשויה לסייע אף בבירור מהות החומרים הכוהניים. אמנם השאלה אם החומרים הכוהניים מרכיבים מקור עצמאי או שהם שכבת עריכה לא תוכרע מתוך עיון ביחידות הכוהניות שבסוף ספר במדבר בלבד, אך יש בכך כדי לתרום לליבון הסוגיה.

27 למשל: קינן, חקירה, עמ' 105-106; ולהאוזן, הקומפוזיציה, עמ' 127-128 (אבל השוו לווילהאוזן, אקדמות, עמ' 356); דרייבר, מבוא, עמ' 109-112.

28 נות, לעיל הערה 26.

29 ווסט, עבר הירדן, עמ' 59-239.

30 אולד, יהושע, משה והארץ, עמ' 52-120 וכן בכמה מאמרים: אולד, מחקרים; הנ"ל, הטקסטים של יהושע.

31 סיבס, ארץ הקודש. מחקרים נוספים הדגישו את העריכות בתר-כוהניות הממלאות תפקיד בחטיבה, למשל: אכנבך, השלמת התורה, עמ' 443-628; פיסטיל, ישראל.

החוקרים שעסקו בסוגיה זו בחנו אותה בעיקר לאור טקסטים בספרים בראשית ושמות והגיעו למסקנות שונות.³² יש לקוות כי בחקירת פרקי ההכנות לכניסה לארץ בסוף ספר במדבר תהיה תרומה לדין הער המתנהל בסוגיה זו בעת האחרונה.

באמצעות החטיבה שבסוף ספר במדבר אפשר אפוא לבחון כמה סוגיות מרכזיות בחקר התורה. למיקומה של החטיבה, לתוכנה ולהרכבה יתרונות ניכרים בבחינת שאלות מהותיות באשר להתהוות התורה, לשלבי חיבורה, לאופיו של המקור הכהני ולהיקפו.

הספר דן בחלקים הכהניים בחטיבה המהווים את עיקרה, ובייחוד בהכנות לכניסה לארץ ובסדרי ההתיישבות בה (כו ואילך).³³ רווחת התפיסה כי זמן חיבורן של מרבית היחידות בסוף ספר במדבר מאוחר מאוד, והן אינן משקפות אלא את שלבי העריכה האחרונים של התורה. מלבד טענתו של גות שהזכרה לעיל, שהמקור הכהני לא עסק בכניסה לארץ ובירושתה, תפיסה זו נעוצה אף בהבנה כי סמוך לאחר ההודעה המקדימה על מות משה במדבר כז, יב-יד, אשר מוצאה כהני, אמור לבוא הסיפור הכהני על מות משה המשוקע בדברים לד, א-יב.³⁴ בדברים לב, מח-נב חוזר הציווי למשה לעלות להר ולמות שם

32 ראו למשל: רנדטורף, פנטטויך, עמ' 170-136; קוך, P, עמ' 467-456; ורוון, P, עמ' 90-76; שורץ, הסיפור הכהני, עמ' 130-111; ניקולסון, התורה, עמ' 205-217. אמנם בלום, למשל, בחן את הסוגיה לאור עיון במדבר טז; כ, א-יג (בלום, פנטטויך, עמ' 278-263).

33 סיפור בלעם (כב, ב-כד, כה) וסיפור בעל פעור (כה, א-ה) אינם כהניים. בין פתיחת החטיבה (כב, א) ובין יחידת חילופי הדורות בפרקים כו-כו (ראו להלן) בא קטע כהני אחד בלבד (כה, ו-יח). כמה חוקרים סברו שקטע זה אינו אלא השלמה כהנית מאוחרת לסיפור שאינו כהני (למשל: הולצינגר, במדבר, עמ' 127; גות, הכתיבה הכהנית, עמ' 131-130), ואילו אחרים סברו שראשיתו של הסיפור נשמטה בידי העורך בשלב הצירוף של הסיפור שאינו כהני (כה, א-ה) לסיפור הכהני (למשל: דילמן, במדבר, דברים ויהושע, עמ' 167, רודולף, האלוהיט, עמ' 130-131, כסלו, במדבר כה, עמ' 389-395). אף לפי שיטה זו נראה כי צירוף הסיפור הכהני על פינחס לסיפור בעל פעור לא נעשה בשל מקום ההתרחשות הוזה (פס' טז-יח, הכתובים בסגנון כהני ושנוכר בהם 'פעור', הם עריכתיים; ראו למשל: בנטש, פירוש, עמ' 626; גריי, במדבר, עמ' 387), כי אם בשל נושאם המשותף – יחסים עם נשים נכריות. לפיכך ייתכן כי לפי הסיפור הכהני נעשה פינחס לא התרחש בערבות מואב, ויש סימנים לכך שהוא סיפר על תקופה מוקדמת יותר (ראו כסלו, שם, עמ' 398). משפט המעבר המאולץ והמשני 'יהי אחרי המגפה' (כה, יט) מוכיח כי הרצף הנוכחי לא התקבל על הדעת כבר בעת העתיקה וכי הוא הביא ליצירת הקישור כדי להקל את המעבר הצורם.

34 על ניתוח דברים לד והסיפור הכהני המשוקע בו ראו למשל: דרייבר, דברים, עמ' 418-417. אולם פרליט הסיק, ורבים בעקבותיו, כי אין בדברים לד חלקים השייכים

בניסוח קרוב מאוד לפסקה במדבר כז, יב-יד, אך הפער בין הודעה שנייה זו ובין התממשותה מצומצם. מרבית החוקרים טענו בצדק כי הציווי בדברים לב, מה-גב אינו אלא חזרה מקשרת לאחר שילוב ספר דברים בין הציווי במדבר כז, יב-יד ובין ביצוע הצו בדברים לד ובעקבות הרחבת הפער בין הציווי ובין הביצוע, וכי במדבר כז, יב-יד מקורי ואילו דברים לב, מה-גב תלוי בו. בעקבות טענה זו סברו חוקרים רבים כי הפער הגדול בין במדבר כז, יב-יד ובין דברים לד אינו מקורי, וכי כל מה שנמצא בינתיים הוא משני ומאוחר, וכך גם באשר לפרקים בסוף ספר במדבר.³⁵

לעומת זאת, חוקרים לא מעטים סברו שהסיפור הכוהני על מות משה לאו דווקא המשיך ברצף את במדבר כז. חלקם טען כי חומר מועט בלבד ניצב בתחילה בתווך,³⁶ ואילו אחרים זיהו חלקים נרחבים יותר כמקוריים.³⁷ נראה כי הפער בין ההודעה על מות משה במדבר כז ובין התגשמותה בדברים לד אכן גדול מדי. ודאי שספר דברים הוא נטע זר בין ההודעה הכוהנית על מות משה במדבר כז ובין הסיפור על מות משה המשוקע בדברים לד, אך דומה כי המסקנה שכל מה שנמצא בתווך זה הוא משני ומאוחר תהיה נמהרת מדי.

אפשר להציע קריטריון ראשוני להבחנה בין החומר שעשוי להיות מקורי ובין החומר המשני בתווך הספרותי שלאחר ההודעה על מות משה ולפני הסיפור על מותו. ההודעה על מות משה מציינת את הכניסה הקרבה לארץ, שכן על משה נאסרה הכניסה אל ארץ כנען (במ' כ, יב-ג), וממילא הודעה על מותו הקרוב סוללת את הדרך לקראת הכניסה לארץ. מתקבל על הדעת כי ההודעה על מות משה הובילה לתיאור סדרה של הכנות לקראת הכניסה לארץ.

יתרה מכך, ההודעה על מות משה ופרשת מינוי יהושע (כז, יב-כג) מציינות

ל-³⁵ P⁸ (פרליט, המקור הכוהני בספר דברים, עמ' 76-86). סקירת מחקר אצל גרסה לופו, דברים לד, עמ' 47-51.

35 למשל: קרפנטר והרפורד בטרסבי, הקסטויך, עמ' 154; נות, הכתיבה הכוהנית, עמ' 129-130; סטרדי, במדבר, עמ' 196.

36 למשל: גריי, במדבר, עמ' 399 ופירושו לקטעים השונים; לוהפינג, תאולוגיה, עמ' 145 הערה 29.

37 קינן וולהאוזן הסכימו כי המרכיבים הכוהניים בפרק לב וכל הקטע לג, נ-לו, יג שייכים לרובד המקורי של P, וכן גם ההודעה על מות משה ומינוי יהושע בפרק כז, פסוקים יב-כג (קינן, חקירה, עמ' 97-102; וולהאוזן, הקומפוזיציה, עמ' 112-113). בד למשל מייחס את כל החטיבה (כז, יב-לו, יג; פרט ללו, א-יב) למחבר הכוהני של ספר במדבר (בד, במדבר, לאורך פירושו). מול כל אלה ניצב המחנה הסובר כי ההודעה על מות משה במדבר הועתקה מן הפסקה בדברים, למשל: דילמן, במדבר, דברים ויהושע, עמ' 179; אליוט-בינס, במדבר, עמ' xxxvi. דחיית שיטה זו בפרק הרביעי, הערה 46.

את חילופי הדורות בהנהגה, ואלה נסמכים לתיאור מפקד העם (במדבר כו) שבסיומו נאמר (פס' סד-סה): 'ובאלה לא היה איש מפקודי משה ואהרן הכהן אשר פקדו את בני ישראל במדבר סיני כי אמר ה' להם מות ימתו במדבר'. כתוב זה מלמד כי לפי הנחות הסיפור הגזרה על דור יוצאי מצרים למות במדבר, אשר נגזרה בעקבות סיפור המרגלים, נתקיימה במלואה וכי דור הבנים מוכן לכניסה לארץ. פרקים כו-כו במדבר עוסקים אפוא בחילופי הדורות בעם ובהנהגה ומהווים יחידה ספרותית אחת. תיאור חילופי הדורות בעם ובהנהגה משמש מעבר נאה לעיסוק בכניסה לארץ ולמסירת הנחיות לכיבוש ולסדרי ההתיישבות בה. יש לתפוס אפוא את פרקים כו-כו כפתיחה ליחידות הבאות אחריהם העוסקות בכניסה לארץ ובסדרי ההתיישבות בה. אלה מרכיבים חטיבה המיוחדת להכנות לכניסה לארץ.

עולה מכך כי אין הצדקה להניח מראש שכל היחידות המשולבות לאחר ההודעה על מות משה משניות רק משום שהן מפרידות בין ההודעה ובין התממשותה, אולם ההנחיות שאינן עוסקות בסדרי ההתיישבות והיחידות שאינן עוסקות בהכנות לכניסה לארץ – אין הסבר להימצאותן בסוף ספר במדבר לאחר ההודעה על מות משה, ואף אין ניסיון בכתובים להסביר זאת.³⁸ ולפיכך יש להחשיבם לתוספות שנוספו לחטיבה בשלב מאוחר ואינן חלק אינטגרלי ממנה. שילובן של יחידות אלו בהקשר זה אינו נובע ככל הנראה אלא מן הרצון לייחס מעשים, הנחיות וציוויים למשה ולתקופה המכוננת במדבר אשר לא נמצא להם מקום לאורך החיבור או שלא התאפשר לשלבם מוקדם יותר בחיבור.

אם כן היחידות הכוהניות שאינן עוסקות בכניסה הקרובה לארץ אינן מקוריות בחטיבה. אשר על כן החוקים במדבר כח-ל הפורטים את חוקי קרבנות התמיד והמועדים ואת דיני הנדרים וכן סיפור מלחמת מדיין בפרק לא ורשימת המסעות בלג, א-ט אינם מקוריים בחטיבה.³⁹ שיקולים נוספים, בלתי תלויים, המבוססים על בחינת הטקסטים גופם, הביאו חוקרים רבים להחשיב יחידות אלו לתוספות מאוחרות בחטיבה, ולפיכך המסקנה בדבר שילובן המאוחר אינה נשענת רק על השיקול הספרותי הכללי.⁴⁰

38 יוצאת מן הכלל היא הערה בלא, ב 'אחר תאסף' (ראו: קינן, חקירה, עמ' 99).

39 ראו למשל את דבריו של קינן שקבע כי במדבר כז, א-יא; לג, ג-לו, יג הם חלק מ-P הבסיסי משום שהם מתאימים להקשר ההיסטורי ואילו שאר הקטעים הם תוספות מאוחרות (קינן, חקירה, עמ' 97-98) והשוו לווילהאוזן, הקומפוזיציה, עמ' 112-113; באדן, השכבה המקורית של P, עמ' 22.

40 לוח הקרבנות במדבר כח-כט נחשב בעיני חוקרים רבים להשלמה מאוחרת ללוח המועדות בויקרא כג (למשל: קינן, חקירה, עמ' 99; לוין, במדבר כא-לו, עמ' 394-395).

מנגד, היחידות בסוף ספר במדבר האחוזות בהקשר הסיפורי שבו הן נתונות אם בשל הקישור הנוסחאי המפורש של ציון מקום ההתרחשות 'ערבות מואב' (לג, נ; לה, א) או של הזכרת הכניסה הקרובה לארץ (לג, נא; לד, ב; לה, י) ואם בשל נושאן ותוכנן (לב; לג, נ-לו, יג), אינן צריכות להיחשב למשניות מלכתחילה. יחידות אלו, הנושאות בעיקרן אופי כוהני, עם יחידת הפתיחה הכוהנית המציגה את חילופי הדורות (כו-כז), מרכיבות יחד חטיבה מיוחדת העוסקת בהכנות לקראת הכניסה לארץ, והן ראויות למחקר לעצמן. יש לנתח יחידות אלו, לעמוד על טיבן ומהותן ולברר את מערכת האמונות והדעות המשתקפת בהן.

ג. שיטת המחקר

הדיון מבוסס על מחקר לפי השיטה הפילולוגית-היסטורית של פרקי ההכנות לכניסה לארץ וסדרי ההתיישבות בה בסוף ספר במדבר. ניסיתי לא לכפות מראש שיטה מסוימת ופרדיגמה תאורטית ספציפית, אלא לחקור כל פרשה מתוכה ולנתחה בדרך המתאימה לעובדות הטקסטואליות. לפיכך אין קביעה מראש אם הקטעים הכוהניים באים ממקור כוהני עצמאי או שהם השלמות, עיבוד או עריכה של טקסטים שאינם כוהניים, והסוגיה נבחנת לגופה של כל פרשה. בבחינת הטקסטים לא התעלמתי מהבדלים בניסוח ובמינוח, אך בבואי לזהות תוספות ושילבים בהתהוות היחידות תמכתי את ההשערות בשיקולים נוספים, כגון קשיים בתוכן, במבנה, בהקשר ובתחביר של הכתובים וכן השוואה לטקסטים רלוונטיים אחרים. ההצלבה של שיקולים מכיוונים

עניין הנדרים בפרק ל שולב ככל הנראה עם לוח הקרבנות כקובץ חוקים קטן אחד (אולי מאותה מגילה), משום שבסוף לוח הקרבנות נזכרו נדרים (כט, לט; ראו: רשב"ם ורמב"ן, במ' ל, ב; בד, במדבר, עמ' 321-322; מילגרומ, במדבר, עמ' 250). אף יחידה זו נחשבה בעיני חוקרים רבים לחוק ששולב בשלב מאוחר בחטיבה (קינן, שם, עמ' 99; גריי, במדבר, עמ' 413). הסיפור הכוהני על המלחמה במדיין (במדבר לא) מגלה קווי ייחוד רבים (מבין הפרטים הלשוניים ראוי לציין למשל: 'לקראת' בפס' יג; 'עברדיך' בפס' מט; השימוש המיוחד במונח 'קרבן' בפס' נ), וחוקרים רבים נטו להחשיבו למאוחר. על שילובו המאוחר מעידה גם הפרדתו מעל חלקו הראשון של הסיפור במדבר כה (ולאהוון, הקומפוזיציה, עמ' 113; בנטש, פירוש, עמ' 651; אכנבך, השלמת התורה, עמ' 615-622). גם רשימת המסעות (לג, א-מט) נחשבה בדרך כלל למאוחרת משום שהיא תלויה הן בסיפורים מן המקורות העתיקים (JE) והן בסיפורים הכוהניים (קינן, שם, עמ' 99, 102; גריי, שם, עמ' 444; אכנבך, שם, עמ' 622-628, אך ראו דילמן, במדבר, דברים והיושע, עמ' 202).

שונים מעניקה תמיכה רחבה יותר לתוצאות הניתוח, גם כאשר המסקנה היא שהטקסט עבר עיבודים או שנוספו עליו תוספות בשלבים רבים.⁴¹ מנגד, הצורך באישוש ההשערה בשיקולים מכיוונים שונים מעמיד תריס בפני תפיסת הטקסטים כיצירות רב-שלביות גם במקום שאין הכרח בדבר.

אף מבחינת זמן חיבור החטיבה לא נקבעו מסקנות מראש, והן לא נגזרו מתוך עמדה כללית בדבר זמנם של החומרים הכוהניים בכללם. ולהפך – המסקנות בדבר זמן חיבור החטיבה אינן יכולות להעיד על קביעת זמנם של הכתובים הכוהניים בכללם. הנחתי היא שחיבורם של כתובים כוהניים שונים אפשר שנעשה בזמנים שונים. קביעת זמן חיבורה של החטיבה או של חלקים מתוכה מתבססת על זמנם היחסי של הטקסטים ועל אלמנטים לשוניים. הרקע ההיסטורי הוא נדבך אחרון ומשלים רק לאחר קביעת זמנם של הטקסטים ואינו משמש מרכיב בקביעת תיארוך היחידות.

בחינת היחידות מתמקדת בהיבטים מסוימים של ההכנות לכניסה לארץ וסדרי ההתיישבות בה, ולפיכך אין לראות בה ניתוח ממצה של היחידות על כל היבטיהן ועל כל תולדותיהן הספרותיות. הדיון נערך בחמישה פרקים: בפרק הראשון נדון תיאור מפקד בני ישראל בערבות מואב ונספחו (במדבר כו, א-כו, יא); הפרק השני עוסק בשיטות לחלוקת הארץ הבאות לידי ביטוי בסוף ספר במדבר והיחס הספרותי ביניהן; הפרק השלישי בוחן את ההשקפות בסוגיית היקף הארץ המובטחת ובשאלת ההתיישבות בעבר הירדן המזרחי; הפרק הרביעי עוסק בהנהגת העם לאחר מות משה ובהרכבה; בפרק החמישי נדונה סוגיית ההשתלטות על הארץ ואופייה לפי הפרקים בסוף ספר במדבר. המסקנות הביקורתיות-ספרותיות ומשמעותה של בחינת יחידות ספרותיות אלו למחקר התורה מוצגות בפרק השישי, פרק הסיכום.

הניתוח מגלה כי כמה סופרים אחראים לפרקים בסוף ספר במדבר, וכי אין לתפוס את היחידות הנחקרות כעשויות מקשה אחת. בעקבות זאת אפשר לשחזר רובד בסיסי אחד ולהפריד מעליו את התוספות שנרבו על גביו במרוצת הדורות. השחזור מאפשר להציג מערכת מגובשת של אמונות ודעות המשתקפת ברובד הבסיסי וכן תפיסות שונות המשתקפות בתוספות לרובד זה. מתוך הפרדת הרבדים ומחשיפת האמונות והדעות המגולמים בהם אפשר להציע רקע היסטורי משוער ליצירת הרובד הבסיסי וכן להוספת חלק מן התוספות שעל גביו.

העמדת הרובד הבסיסי לעצמו מאפשרת את חקירת מאפייניו הספרותיים ואת יחסו למקורות קדומים לו, וכן לספר דברים ולחיבור הדויטרונומיסטי

41 ראו גזונדהייט, חוקי מועדים, עמ' 12.

מפתח מקורות

כט-ל 21, 51	מקרא
לא, יה (110)	
לד, י (109)	בראשית
לד, כג (110)	א, ז (169)
לד, כט (110)	א, כד-כה (169)
לה, יא 34	א, כח (109)
לה, יב 264, 138	ט, ו 154
לה, כג-כו 21, 51	יא, לא (109)
לה, כה-כו (51)	יב, ב (34)
לו, ו (110)	יב, ה (109)
לו, מג (109)	יג, יב (109)
לח (262)	יג, טז (34)
מא, מו (177), (178)	טו, ד (34)
מג, טו (177)	טו, ו (230)
מו 18-19, 22-23, 26-27, 32, 35-37,	יו, ד-ו 34
39, 46, 55	יו, ה (109), 138, 264
מו, ג (34)	יה, יה (34)
מו, ו (110)	כב, יז (34)
מו, ח-כז 17, 21, 25, 55	כג, ד (109), (118)
מו, ח 34, 52	כג, ט (109), (118)
מו, ט 259	כג, כ (109)
מו, י-כז (24)	כו, ד (34)
מו, יא 20, 27-28, 30-31	כו, יא (153)
מו, יב (37), (55), (262)	כו, לד-לה 259
מו, טו (24)	כז, מו-כח, ט 259
מו, יז (37)	כח, ג 34
מו, יח (24)	כח, ד 138, (230), 264
מו, כ 23-24, (37), 259	כח, יד (34)

ט, ט (223)	מו, כא (25)
ט, י (178), (223)	מו, כב (24)
ט, יא (178)	מו, כה (24)
יב, יט (152)	מו, כז 18, 24
יב, לז 34, (55)	מו, ל-לג 25
יב, מא (36)	מו, מז (19)
יב, מח-מט (152)	מו, מזה (19)
יב, מח (152)	מוז, ז (178)
יב, נא (36)	מוז, יא (109)
יד (206)	מוז, כא (37)
טו, לה (109)	מוז, כז 34, (109)
טז, כב (109)	מח, ד 34, (109), 138, 264
יז, ט-י (194)	מח, ה (51), 180
יז, ט-טז (175)	מח, ח-כ 16
יז, יג (194)	מח, יד-כ (51)
יז, יד (194)	מח, כ 180
יט, יב (153)	מט 15
יט, יג (153)	מט, ל (109)
כ, יט-כג, לג 252	נ, יג (109)
כא, יב-יז (154)	
כא, יב (153)-154, 158	שמות
כא, יג-יד 154	א, א-ה (34)
כא, טו-יז (154)	א, ה 18
כא, טו (153)	א, ז 34
כא, טז (153)	א, ח-כב (34)
כא, יז (153)	ג, יז (249)
כב, א (151)	ו, ד 138
כב, יח (153)	ו, יד-כה (35)
כג, כ-לג 218, (220), 224, 248, 252	ו, טז 28
כג, כ (248)	ו, יז-כא (28)
כג, כא (248)	ו, כ (181)
כג, כד 220-219, 248	ו, כג 174
כג, כט-ל (133)	ו, כה 174
כג, לא (220)	ו, כז (181)
כג, לב-לג 219	ו, כז (181)

לט, מ (33)	כג, לב 248, 219
מ, טז-לג (169)	כג, לג 247, 221, (248)
מ, טז (169)	כד, יג (175), (194)
	כה (170)
ויקרא	כח, א 174
ו, טו 174	כח, לה 209
ט, ה (178)	כח, לח 188
י, ב 174	כט, כט 174
י, ו 174	ל, א-י (170)
י, יב 174	לא, יד (153)
י, טז 174	לא, טו (153)
יד, יא (178)	לב, ד 229, (236)
יד, לד (109), 138	לב, ח 229, (236)
טז, ז (178)	לב, יז (175), (194)
טז, ח-י 93	לב, לג 110
טז, י (178)	לג, יא (175), (194)
טז, טז-יז 188	לד, יא-טז 218, 224, 252
טז, כא (161), 164, 188	לד, יא-כו 252
טז, כב 165	לד, יא (220)
טז, כט (152)	לד, יב-יג (248)
טז, לב 174	לד, יב-יד 219
יז-כו 236	לד, יב-טו 248
יז, ח (152)	לד, יב 219, 221
יז, י (152)	לד, יג 220, (248)
יז, יב (152)	לד, טז-טז 219, (259)
יז, יג (152)	לד, טו 219
יז, טו (152)	לד, יז 229, (236)
יח (236)	לד, כט-לה (165)
יח, ג 138	לד, לא (81)
יח, כד (236)	לה-מ (170)
יח, כו (152)	לז, א-לח, ח (170)
יט, ד 229, 235-236	לז, כה-כז (170)
יט, לג-לד (152)	לח, כא 174
יט, לג (152)	לט, א-לא (169)
כ (236)	לט, א (169)

236, 231, 220	כו, ל	153–(152)	כ, ב
261	כו, מו	(153)	כ, ט
(40)	כו, ו	(153)	כ, י
(178)	כו, ח	(153)	כ, יא
(178)	כו, יא	(153)	כ, יב
61	כו, יב	(153)	כ, יג
61	כו, יד	(153)	כ, טו
(109)	כו, טז	(153)	כ, טז
(109)	כו, כא	236, (230)	כ, כד
(109)	כו, כב	(153)	כ, כז
(109)	כו, כד	(152)	כב, יח
(109)	כו, כח	(11)	כג, י
(153)	כו, כט	228	כג, י
261	כו, לד	(165)	כד, יד
	במדבר	153–(152)	כד, טז
	א-ב , 16, (17), (203), 206, 255	154–(153)	כד, יז
	א-ד , 15, 55	154	כד, כא
א	32, 38–39, 49, 51–52, (54)–56,	(152)	כד, כב
(63)		228	כה, ב
א, ב-ג	42, 52	(98)	כה, ח-גה
א, ב	(38), (49), 52	(109)	כה, י
א, ג	(206)	(109)	כה, יג
א, ד-טז	52, (203)	(109)	כה, יד
א, ד	(49)	(97)	כה, טז
א, ה-טו	(22), 50, 185	(109)	כה, כה
א, טז	(49), (67)	(109)	כה, כז
א, יח	(38), (49), 52	(109)	כה, כח
א, כ-מג	21–23, 50, 52–(53)	(109)	כה, לב
א, כ-מו	(51)	(109)	כה, לג
א, כ	(38), 42, (49), 53–52	(109)	כה, לד
א, כב	(38), 42, (49), 52	138	כה, לח
א, כד	42, 52	(109)	כה, מא
א, כו	(38), 42, (49), 52	(109)	כה, מה
א, כח	(38), 42, (49), 52	(109), (75), (67)	כה, מו
		(248), 236, 220	כו, א

ג, ד (45), 174	א, ל (38), 42, (49), 52
ג, ה-נא 35	א, לב (38), 42, (49), 52
ג, ו (178)	א, לד (38), 42, (49), 52
ג, יב-יג (40)	א, לו (38), 42, (49), 52
ג, טו 40, (43), (49)	א, לח (38), 42, (49), 52
ג, יז 28	א, מ (38), 42, (49), 52
ג, יח-כא (28)	א, מב (38), 42, (49), 52
ג, כ (49)	א, מד (49)
ג, כא (17)	א, מזה (42), (49)
ג, כב 40	א, מז (41), (49), 53
ג, כז (17)	א, מט 41
ג, כח 40	א, נב (57), (206)
ג, לב (109), 174	ב (23), 39, 49, 51-52, (54)-55,
ג, לג (17)	(206)
ג, לד 40	ב, א-לא 50
ג, לט 40	ב, ב (49), 51-52, (57), (206)
ג, מ (38)	ב, ג (206)
ג, מא-מה (40)	ב, ט (206)
ג, מג (38)	ב, י (51), (206)
ד (40)	ב, טז (206)
ד, ב (49)	ב, יז 53, (206)
ד, ג (43)	ב, יח (206)
ד, טז (109), 174	ב, כד (206)
ד, כב (49)	ב, כה (206)
ד, כח 174	ב, לא (206)
ד, כט (49)	ב, לב-לד 51
ד, לג 174	ב, לב (49), (206)
ד, לד (109)	ב, לג 41
ד, לח (49)	ב, לד (49), 52-53, (206)
ד, מ (49)	ב, לח-מג (51)
ד, מב (49)	ג-ד 51
ד, מו (49)	ג 53
ה, טז (178)	ג, א-לט (17)
ה, יח (178)	ג, א (181)
ה, לא (111)	ג, ב 174

טו, לב-לו (45)	ז (23)
טו, לה (153)	ז, ב (203)
טז (9)	ז, ח 174
טז, ב (109)	ז, יב-פג (50)
טז, ט (178)	ח, ה-כב 35
יז, ב (109), 174	ח, יג (178)
יז, ד (109), 174	ח, טז-יח (40)
יח 40	ח, כ-כב (169)
יח, טז (40)	ט, ו 111
יח, כג-כד 55	ט, יד (152)
יח, כג 41	י (23)
יח, כד 41	י, יא-כח (50)
יט, ג (109), 174	י, יב-כח 53
יט, ד (109), 174	יא, טז (93)
יט, י (152)	יא, כא 34, (55)
כ, א-יג (9), 238	יא, כח (175), (194)
כ, יב-יג 10	יג-יד 206, 114, 44
כ, יב 237	יג, ב-ג (185)
כ, כב-כט 173	יג, ב 138
כ, כד 237	יג, ג (114)
כ, כז-כח (169)	יג, ח (175)
כ, כח (181)	יג, טו (51)
כא, כג (210)	יג, טז (175)
כא, לג-לה 122-123	יג, יז 138
כב, א 6, (9), 250-252	יג, כו (114)
כב, ב-כד, כה 7, (9), 260	יד, ו (175)
כה 7, (12), (149)	יד, כט (43), 45, (54)-55
כה, א-ה (9), (262)	יד, לה 44, 55
כה, ו-יח (9)	יד, לח (175)
כה, טז-יח (9)	טו, ב 228
כה, יט (9)	טו, יד-טז (152)
כו-כז (9), 12, 159, 195, 205,	טו, יד (152)
254-251	טו, כו (152)
כו 7, 11, 15-16, 18-19, 21-25, 32,	טו, כט (152)
37-35, 49, 51, 55, 91, 194, 206,	טו, ל (152)

כו, לו 18	253, 251, 226
כו, לז (37)	כו, א-ד 53, 48, 42-41, 32, 16
כו, מ 18	כו, א-ז 252, 250
כו, מב-מג 17	כו, א-נא 65
כו, מה 18	כו, א-כו, יא 251, 100, 99, 87, 13
כו, מז 18	כו, א 42, (109), (181), 203, (262)
כו, נא 58, 44-(43), 36, 16	כו, ב 239, 206, 139, 48, 42, (15)
כו, נב-נד 57, 55, 44, 38, 27	כו, ג-ד (32)
87, 82, 78, 68, 65-64	כו, ג 203, 139, (109), 42
כו, נב-נו 71-66, 57, (47), 16, 7	כו, ד 42, (15), 33-32, 36, (42)
225, (136), 82, 79, 77	כו, ה-ז (46)
כו, נב (43)	כו, ה-ג 16
כו, נג-נד 64, 62, 60, 58, 39-38	כו, ה 52, 34, 18
78, (83), 86, (92), 99, 102, 136	כו, ז 17
254, 225	כו, ח-יא (56), (46)
כו, נג-נה 69-(67)	כו, ח (17)
כו, נג-נו 60	כו, ט-יא (17)
כו, נג 63, 58-60, 47, 39-38, 32, (63)	כו, ט (25)
135, 105, 90, 82, 79, 70, (66)-65	כו, יא (46)
כו, נד-נה (225)	כו, יב-יד 17
כו, נד 78-77, 67-(66), 63, 61-(57)	כו, יב-נד 252, 250
225, 102, 90, 82	כו, יב (25)
כו, נה-נו 66, 62-(66), 60, (58)-(56)	כו, יט 262, 18, (55), (262)
100-99, 93-92, 83-82, 77-75	כו, כא 18
225, 103-102	כו, כח-לז 16
כו, נה 70, 68-64, 62, 60-(58)	כו, כח 37, 18
(109), (93), 79, 76-(75)	כו, כט-לב 19
כו, נו 69, 66, 64-63, 61-60	כו, כט-לד 46
כו, נז-נח 252, 250, 30, 28	כו, כט 46, 25, 18, 24, (136)
כו, נז-סב 53, 39, 27, 20, 16	כו, ל-לב 46
כו, נז 41, 36, 30-27	כו, ל-לג 46, 27-26
כו, נח-סא 46, 31, 29, 27, 24	כו, ל 18
252, 250, (56)	כו, לג 47-46, 19-18
כו, נח 46, 31-27, 20	כו, לה-לו 20
כו, נט (181)	כו, לה (25)

239 ,237 ,215-214 ,208 ,194-193	כו, ס 174
כו, טז (263)	כו, סב-סה 252, 250
כו, יז 160, 164, 173-172, 180-179,	כו, סב 27, 29-30, 41-40, 53
191, 193, 208, 213-(210), 239,	כו, סג-סה 16, 43-44, (54)
(263)	כו, סג 44-43, (109), 139, (181), 203
כו, יח-כ 167, 162-161	כו, סד-סה 11, 33, 43
כו, יח-כא 160, 179, 208	כו, סד 44-43, 53, 159, 251
כו, יח 161, 165-163, 167, 170	כו, סה 45-44
כו, יט (109), 161-160, 163,	כו, א-ה 253
165-170, 178-179, 195, (203), 204	כו, א-יא 7, (11), 25, 32, 47,
כו, כ-כא 180	80-79, 194, 252-250
כו, כ-כב 252, 250	כו, א 47, (79), 111
כו, כ 161-163, 167-165, 173,	כו, ב 78-(81), (109), 118, (178),
175-177, 179, 188, (192), 208	(181)-(182), 203
כו, כא (94), (109), 160, 163-164,	כו, ג 45, 78
171-173, 180-175, 191, 193, 196,	כו, ד 47, (79), (109), 118
204, 208, (210), 213, (238)-239	כו, ו (79)
כו, כב-כג 163-160, 169, 170	כו, ז-ח 100
כו, כב (109), 160, 162-163, (177)	כו, ז-יא 78
כו, כג 161-(162)	כו, ז (47), (79), (109)
כח-כט (11)	כו, ח-יא (48), 97, 253
כח-ל 11	כו, ט 80
כה, א-ל, א 7	כו, יא (47)
כט, לט (12)	כו, יב-יג 10, 214, 251
ל (12)	כו, יב-יד 9-10, 111, 160, 174,
ל, ב-יז 7	(175)
ל, ב (12)	כו, יב-יח 252, 250
לא 7, 11-(12)	כו, יב-כג 7, (10), 119, 159-160,
לא, ב (11)	188, 238, 251
לא, ח (262)	כו, יב-לו, יג (10)
לא, ט (110)	כו, יב 237
לא, יב (109), (181)	כו, יד (254)
לא, יג (12), 81, (109), (181)-(182)	כו, טו-טז 160
לא, טז (262)	כו, טו-יז 173-175, 262
לא, יז (110)	כו, טו-כג 168, 188, 190-191,

לב, יה (67), (75), 109, 115, 118,	לא, יה (110)
(119)	לא, כא (109)
לב, יט 115	לא, כו (81), (109)
לב, כ-כא 117-118	לא, כט (109)
לב, כ-כב 110, 238	לא, לא (109), (181)
לב, כ-כג (112), 116-117	לא, מא (109)
לב, כ 118	לא, מח 111
לב, כא 118, (120), (238)	לא, מט (12), (110)
לב, כב 109, 115, 119, (120), 145,	לא, נ (12)
(238)	לא, נא (109), (181)
לב, כג 110, 116	לא, נד (109), (181)
לב, כד 110	לב 7, 12, 105, 125-127, 132,
לב, כה-כו (112)	136-135, 142-138, 146-148,
לב, כה 110, (116), 118, (122)	262, 258, (227)-226
לב, כו 107, 110	לב, א-ה (112)
לב, כז 110, (116)-118, 238	לב, א-לב (108), (122)
לב, כח-כט (115)	לב, א-לח 106-108, 112-113, 116,
לב, כח-ל 116, 119, 180	118-121, 123-124, (148), 257
לב, כח-לב 115-118, 190	לב, א 107, 110-111, (122)
לב, כח (81), 109, (146), (161),	לב, ב 81, 109, 111, 113, 116, 118,
180-181, 188, 190, 195, 203-204	(122), (181)-(182), (203)
לב, כט-ל 117	לב, ד 107, 109-110, 113, (120), 232
לב, כט 107, 109, 117-118, (122),	לב, ה 109-110, 114, 116, 118
238	לב, ו 114, (122), 238
לב, ל-לב (115)	לב, ז-טו 114, 124
לב, ל 109, 238	לב, ז (237)
לב, לא-לב 119	לב, ח 114
לב, לא 110, 118-119, (122), 145	לב, ט (237)
לב, לב 109, 238	לב, יא 114
לב, לג-לח 107-108	לב, יב 114
לב, לג-מב (108)	לב, יג 114
לב, לג 122-123, (148)	לב, טז 110, 114
לב, לד-לח (108), 111, (122)-123	לב, יז-יח (115)
לב, לט-מ (136)	לב, יז 110, 115, 118, 238
לב, לט-מא (136)	לב, יח-יט (115)

,147 ,138 ,130-129 ,127-126	,124-122 ,120 , (108)-106	לב, לט-מב
253-250 ,226 ,(217)		(136)
134 ,127 ,124 ,72 ,א-טו	(121)-120 ,107	לב, לט
143 ,124 ,ב-יב	123 ,121	לב, מז
,126-124 ,76 ,74-72 ,12 ,ב	120	לב, מא
251 ,182 ,139 ,134 ,132 ,129-128	120	לב, מב
127 ,ג-ו	182	לג
74 ,ג-יב	260 ,11 ,(12)	לג, א-מט
129-128 ,ג	237 ,217-216 ,182	לג, נ-נא
129-128 ,ד	217	לג, נ-נב
128 ,ה-יא	252 ,250	לג, נ-נג
128 ,ה	250	לג, נ-נה
129 ,ו	,221-215 ,134 ,74 ,66	לג, נ-נו
129-128 ,ז	,249 ,246-234 ,230-226 ,224-223	
129 ,ח	(256) ,253-251	
129-128 ,ט	(182)	לג, נ-לד, כט
126 ,י-יב	7	לג, נ-לו, יב
129 ,י	260 ,12-(10)	לג, נ-לו, יג
128 ,יא	251 ,182 ,139 ,12	לג, נ
143 ,138 ,129-128 ,124 ,73 ,יב	,182 ,139 ,135 ,(74)	לג, נא
,127-124 ,105 ,74-73 ,יג-טו	251 ,232 ,(228)-227	(218)
(257) ,141 ,139	218 ,216 ,71 ,(69)	לג, נב-נג
148 ,140-138 ,יג-כט	,(221)-220 ,218-217 ,215	לג, נב
לד, יג (67) ,71 ,77-73 ,(79) ,83-82	236-235 ,231-228	
,125-124 ,(109) ,102 ,100 ,93-92	238-236 ,(230) ,(219) ,217	לג, נג
226-225 ,(217) ,(142)	,103 ,92 ,82 ,(79)-75 ,71-66	לג, נד
(141) ,לד, יד-טו	,(109) ,217-216 ,(225)-(227) ,(243)	
(125) ,(122) ,יד	258	
(141) ,127 ,(125) ,טו	252 ,(229) ,(218)-216 ,71	לג, נה-נו
(182) ,לד, טז-יח	,228-227 ,223 ,221 ,219-218	לג, נה
,131-129 ,105 ,74 ,7 ,טז-כט	249 ,246-243 ,241-240 ,(238)	
258 ,204 ,195 ,190-181 ,142	(236) ,228 ,(223) ,(219)	לג, נו
182 ,לד, טז	217	לד-לו
(185) ,(182)-181 ,(109) ,יז	182 ,143 ,138 ,129	לד, א-ב
139 ,יח-כח	,124 ,82 ,77 ,74 ,72	לד, א-יב

- לה, יד 131, 133, 139, 157
 לה, טו 139, (150)–152, (157)
 לה, טז-יח 154, (156)–(157)
 לה, טז-יט (157)
 לה, טז-כג 131, 149–150, 152,
 154–158
 לה, טז-לד 250, 252
 לה, טז 132, 149–150, (153), 157
 לה, יז 150, (153)
 לה, יח 150, (153)
 לה, יט 150, 154–156
 לה, כ-כא 154
 לה, כ-כג (156)–(157)
 לה, כא 150, (153)–156
 לה, כב-כג 154–155, (157)
 לה, כב 150
 לה, כד-כה 156
 לה, כד-כט 131, 155–156
 לה, כד 139, 155–156
 לה, כה-כו 156
 לה, כה-כח 156
 לה, כה 139, 150, 155–156, 187
 לה, כו 150, 155
 לה, כז 150–151, 155–156
 לה, כח (109), 150–151, 155, 187
 לה, כט (131), 156
 לה, ל-לד 131
 לה, לא (153)
 לה, לב 150, 187
 לה, לד (152)
 לו 82, 95, 103
 לו, א-יב (10), 78, 99–100, 102
 לו, א (79)–80, 111, (181)–(182),
 (203)
 לו, ב-ג 99
- לה, יח 139, (182), (185), 203
 לה, יט-כח (135)
 לה, יט (181), 185
 לה, כב-כח 139, (182), 203
 לה, כג (130)
 לה, כט (131), 139, 185–186
 לה, א-ב 182
 לה, א-ה 250, 252
 לה, א-ח 74, 77, (86)–(87), (150),
 251–252
 לה, א 12, 182, 251
 לה, ב (74), 77, (109)
 לה, ה 81
 לה, ו 81, (150)
 לה, ז-ח 250, 252
 לה, ז 81
 לה, ח-ט (57)
 לה, ח 77–78, 82, 86, 90, (109),
 102, 225
 לה, ט-י 182
 לה, ט-יב 250, 252
 לה, ט-טו 131, 149–150, (151), 152,
 156, (157)
 לה, ט-לד 7, 74, 131, 149, 251–253
 לה, י-יא 132
 לה, י 12, (74), 132, 134, 139, 149,
 (152), 228, 232, 251
 לה, יא-יב 156
 לה, יא 150–149, 155, (157)–(158)
 לה, יב 132, 139, 149, 150, 155–
 157, (177)–(178)
 לה, יג-יד (157)
 לה, יג-טו 105, 132–133, 138–140,
 142, 148–149, 157–158, 258
 לה, יג 131, 157

ג, כ (119)	לו, ב (47), (81), (110), 225
ג, כא-כב (161)	לו, ג-ד (79)
ג, כח (161), 163, 167-168, 214	לו, ג 81, 97, (99)
ד, ג (231)	לו, ד 81, 98-97
ד, ד 81	לו, ה (79)
ד, יד 136, 228	לו, ו (81)
ד, כב 136, 228	לו, ז 81, 97
ד, כו 136, 228, (231)-(232)	לו, ח 81, 97
ד, כח 144	לו, ט 81, 97
ד, מא-מג 132-133	לו, י-יב 80
ד, מא-מט 139	לו, יב 81, 98
ד, מג (122)	לו, יג 7, 250-252, 260-261
ד, מד-מט (136)	
ד, מז (123)	דברים
ה-יא 136	א-ג (136)-137
ה-כה 136-137	א, ד (123)
ה, כז 228	א, יט (114)
ו, א 136, 228	א, כב-לט 115
ו, טו (231)	א, כז (231)
ז 218, 224, 227, 252	א, לח (177), 214
ז, א-ד (259)	א, מא 110
ז, א (220)	ב-ג 105, 139, (145), 147
ז, ב-ד (219)	ב, ד 228
ז, ב (220), 248	ב, יב (231)
ז, ד-ה 219	ב, כא (231)
ז, ד (231)	ב, כב (231)
ז, ה 220, 248	ב, כג (231)
ז, טז (220)-221	ג, א-ג 122
ז, יט (220)	ג, א-יג (123)
ז, כ (220)	ג, יב-יג (107)
ז, כב (133), (220)	ג, יב-יז (120)
ז, כג (220), (231)	ג, יב-כ 111
ז, כד (220), (231)-(232)	ג, יג (123)
ז, כה 219-221, 248	ג, יח-כ (120)
ט, א 136	ג, יח 228

יט, א-ט 133	ט, ג 228, 230-232
יט, א-יג 252	ט, ו 228
יט, א 136	ט, ח (231)
יט, ב 228	ט, יב 229, (236)
יט, ז-ח (137)	ט, יד (231)
יט, ח-ט (133)	ט, טז 229, (236)
יט, י (133)	ט, יט (231)
יט, יד (96), 228	ט, כ (231)
כ, טז-יז (220)	ט, כה (231)
כא, א 228	י, ו (109)
כד, א (110)	י, כ 81
כה, יט 228	י, כב 18, 25, 34
כו, א 136	יא, ד (229)
כו, ה (34)	יא, ח 136
כו, ב 136	יא, יא 136, 228
כו, טו 229, (236)	יא, יח 228
כו, יז (96)	יא, כב 81
כה, ו (209)	יא, כד (137)
כה, כ (231)-(232)	יא, לא 136, 228, 230, 232
כה, כא 81	יב, א 136, 228
כה, כד (231)	יב, ב-ג 227-228, 231, 252
כה, כז (223)	יב, ב (227)
כה, לו 144	יב, ג 220, (231), 248
כה, מזה (231)	יב, י 136
כה, מוח (231)	יב, כ (133)
כה, נא (231)-(232)	יב, כט 136
כה, ס 81	יב, ל-לא 227
כה, סא (231)	יב, ל 221, (231)
כה, סג (231)-(232)	יג, ה 81
כה, סד 144	יג, יח 81
כה, סט 261	טו, ד 228
כט, ו-ז 139	יה, א-ה (49)
כט, ו (123)	יה, ח (49)
כט, ז (122)-(123)	יה, ט 136, 232
ל, יח 136	יט, א-ז (133)

ט (189)	ל, כ 81
ט, י (123)	לא, א-ח 194-193
ט, טו (109), (207)	לא, ב 211-(210), 194-193
ט, יז-כא (207)	לא, ג (231)
ט, יח (109), 207	לא, ד (231), (123)
ט, כד (231)	לא, ז-ה 168-167
יא, יד (231)	לא, ז 211, (169)-168
יא, כ (231)	לא, יג 228, 136
יא, כג 138, 183	לא, יד-טו 194, 168
יב, א-ו 111, 137	לא, יד (161), (163)
יב, ד (123)	לא, טו (163)
יב, ו (120), (122)-(123)	לא, כג (161), (163), 194, 168-166
יב, ז 138, 183	לב, ח (96), (144)
יג (126)	לב, מז 228, 136
יג-יט 128, 234	לב, מה-נב 9, 10, (174)-(175), (192)
יג-כא 8	לב, מט (109), 138
יג, א 211, (242)	לג, ח (94)
יג, ו-ז 183-184	לג, כז (232)
יג, ו 72, 138	לד 10, (175), 261
יג, ז-ח 141	לד, א-יב 9
יג, ז (123), (142)	לד, א 139
יג, ח-לב 111, (120), 137	לד, ט (161)-163, (173), (192), (264)
יג, ח (141)	
יג, יב (123)	יהושע
יג, טו-כה 111	א, יא 228
יג, טו (67)	א, יב-יח 137, 111
יג, כב (262)	א, יב (122), (123)
יג, כד (67)	א, יג-טו (120)
יג, כח (67)	א, טו (119)
יג, כט (67), (123)	ב, י (123)
יג, ל (123)	ד, יב-יג 137
יג, לא (107), (123)	ד, יב (122)-(123)
יג, לב 185	ו, א (210)
יד-יז 84, 86	ז, יב (231)
יד-יט 84, 130, 131	ז, יג-יח (94)

84-85) יז, א	86-85) יד, א-ב
(67) יז, ב	יד, א (48), 81, (109), 116, 119, (131),
יד, ד (81), (109), 111, 182, (184),	138, 182, 186-184), 189, 203
203, 189	יד, ב-ד 141
יז, ה-ו 137	יד, ב (75), (84), (142), (184), 225
יז, יד-יח (83), 102, 183	יד, ג 111, (120), 137, (141)
יז, יד 83	יד, ה 138, (184)
יז, טו 83	יד, ו-ז (114)
יז, יז-יח 83	יד, ו-טו 185
יח-יט 86-84	יד, ו 183
יח, א-י (85), 94	יד, י-יא 211
יח, א-יא 225	יד, יא 211-210
יח, א 71, (94), (109), 207	יד, יג-טו (101)
יח, ב-י 137	יד, יג 183
יח, ג-י 183	טו, א-ד 127
יח, ה (84)	טו, א (67), 84-85), 129
יח, ו (72), (84), 93-94)	טו, ב 129
יח, ז (120), (122)-(123), 141	טו, ד 129
יח, ח (72), (84), 93-94)	טו, ה 101
יח, ט (94)	טו, יב (67), 127, 129
יח, י (72), (84), 93-94), 138	טו, יג-יט 185
יח, יא (67), (84)	טו, יג (101), 183
יח, טז 101	טו, כ-לט 100
יח, יט 94	טו, כ (67)
יח, כ (129)	טו, כא-מא 101
יח, כא-כח (100)	טו, כו-לב (84)
יח, כא (67)	טו, ל 100
יח, כח (67)	טו, מב (84)
יח, נא 94	טו, מז (101)
יט, א 71, (84), (130), 225	טו, נד 100
יט, ב-ז (84)	טז, א 71, 84, (85)
יט, ח (67)	טז, ה (67), (85)
יט, ט 84, 102, (130)	טז, ח (67)
יט, י (67), (84), 225	יז, א-ב 137
יט, יז 71, (84), 225	יז, א-ו (189)

כא, לו-לט 137	יט, כג (67)
כא, מ (84), 86, 183	יט, כד 71, (84), 225
כא, מא (109)	יט, כה-לג (84)
כא, מב 183	יט, לא (67)
כב 137-138, 148, (196)	יט, לב (67), 71, (84), 225
כב, א-ו (119)	יט, לט (67)
כב, א-ה 119	יט, מז-מח (130)
כב, א (122)	יט, מ (67), 71, (84), 225
כב, ד (109), 111, (120)	יט, מז-מח (130)
כב, ז-טו (119)	יט, מח (67)
כב, ז (123), 183	יט, מט 138, (189)
כב, ט-כא (123)	יט, נא (48), (75), 81, (84)-86, 93,
כב, ט-לד (111), (123), (138),	(109), 116, 119, 182, 185, 189,
202, 146-143	225, 203
כב, ט (109), 111, (122), 146-144,	כ (150), (157)
(184)	כ, ב (184)
כב, י (122), 144	כ, ו (178)
כב, יא (122)	כ, ז-ח 183
כב, יד (48)	כ, ח (122), 137
כב, טו (122)	כ, ט (152), (178)
כב, יז (262)	כא, א-מב (86)-(87)
כב, יט (109), 143-145,	כא, א (48), 81, (109), 111, 116,
כב, כא (122)	119, 182, 189, 203
כב, כב-כג 145	כא, ב (87), (184)
כב, כד-כה 143, 146-147	כא, ג (87)
כב, כד 143-144	כא, ד (84), 71, 86
כב, כה (111), 144	כא, ה-ו 137
כב, כז 144	כא, ה (84), 86, (98)
כב, כח 144	כא, ו (84), 86, (98)
כב, כט 145	כא, ח (84), 86, (87)-(87), (184)
כב, ל (109), (122)	כא, י (84), 86
כב, לא (122), 145	כא, יב (109)
כב, לב (111)	כא, כ (84), 86
כב, לג (111)	כא, כה 137
כב, לד (111), 144, 145	כא, כז 137

כא, י (109)	כג, א-ד 211
כא, יג (109)	כג, א (242)
כא, טז (109), (231)	כג, ד 72, 183, 241
	כג, ה 241
שמואל א	כג, ז 241
ג, כ (101)	כג, ט 241
ה, ו (223)	כג, יב 241
ה, ט (223)	כג, יג 222-223, 227, 240-245,
ה, יב (223)	247, 249
ו, ד (223)	כג, טו (231)
ו, ה (223)	כד, ח (231)
ו, יא (223)	כד, לג (109), (189)
ו, יז (223)	
י, יז-כד (94)	שופטים
יא 140	א 234
יג, יד (161)	א, יב-טו 185
יד, לו-מב (94)	א, יח (234)
יד, מא (94)	א, כז (216)
יז, לג 211	ב, א-ג 247-248)
יח, יג 210-212	ב, א-ה 244-249)
יח, טז 210-212	ב, ב 246-248)
כב, י (172), (178)	ב, ג (223), 240, 244-247, 249
כב, יג (172), (178)	ב, כ-כא 247
כב, יד-טו (172)	ב, כא (242)
כב, טו (178)	ה, יז 140
כד, כא (231)	ה, כ 211
כה, ל (161)	י, יז-יב, ז 140
כו, יט 143	יח (130)
כה, ו (94)	יח, א 72
כט, ו 210	כ, א (101), (109)
	כ, טו (41)
שמואל ב	כ, יז (41)
ג, י (101)	כ, כח (109)
ג, כה 210	כא, ה (153)
ה, ב (193), 210, 212	כא, ט (41)

י, לג (122)	ו, כא (161)
יא, ח (210)–(209)	ז, יא (161)
יז, טו 229	יד, ז (231)
יז, טז (236)	יד, ט (111)
יז, כד–מא (144)	יד, יא (231)
יט, ח 231, 228	יד, טז (231)
יט, כז (210)	יז, יא (101)
כא, ג (229), 231	כא, ה (231)
כא, ט (231)	כב, לח (231)
כג, ח (101)	כד, ב (101)
	כד, טו (101)

ישעיה

ח, יד (243)
יד, ב (67), (75), (109)
כא, ט (248)
לד, יז (72), (94)
לז, יט 228
לז, כח (210)
מב, יז (248)
מו, א (248)
מח, ה (248)
נג, ו (116)
נח, ד–י (257)

ירמיה

ז, י (177)
י, ד (248)
כב, יח 166
כט, א (197)
לב, ז–ח 97
לט, י 89
מ, י 89
נא, יז (248)

יחזקאל

ו, ג–ד 231

מלכים א

ג, ז 191, 210–212
ג, טז (177)
ד, יט (123)
ה, ה (101)
ה, א (48), (81)
ה, ג (48)
ה, ה (109)
יב, כ (109)
יג, לד (231)
טו, יז (210)
טו, כט (231)
טז, יב (231)
כ, כז (41)
כא, ב–ג 96
כא, ג–ד (97)
כב, יז 192, 213

מלכים ב

ה, יז (144)
ז, ט (116)
י, יז (231)
י, כח (232)

מזה, א-כט 88	ה, א (197)
מזה, כ (109)	ה, יב 236
מזה, כא-כב (198)	יא, טו 89
מזה, כא (109)	יד, א (197)
מזה, כב (109)	יד, יג (110)
מזה, כט 72	יו, כב-כד (197)
	יח, יג (153)
הושע	כ, א-ג (197)
ה, י (96)	כא, כו (248)
ט, ג-ד 143	כד, ו (72)
	כה, כד 221
יואל	לג, כד 89
ד, ג-ד (94)	לד, יז-כא (257)
ד, יג (72)	לד, כג-כה (197)
	לה, א-לו, טו (102)
עמוס	לו, כב-כה (197)
ג, ה (243)	מ-מזה (88)
ד, ב 222	מג, יא (210)
	מד, ג (197)
עובדיה	מד, כח (109)
יא (72), (94)	מזה, א 72
כ (102)	מזה, ה (109)
	מזה, ו (109)
יונה	מזה, ז-ט (197)
א, ז (72)	מזה, ז (109)
	מזה, ח (109)
	מזה, טז-יז (197)
מיכה	מזה, כב-כה (197)
ב, ה (72), (94)	מו, ב-יב (197)
	מו, טז-יח (197)
נחום	מו, טז (109)
ג, י (72)	מו, יח (109)
	מוז, יג (67), (75), (109)
חבקוק	מוז, יד (57), 72, 88
ג, ג-ד 165	מוז, כב 72

קד, א 165-166	ג, ג 165
קה, יב (34)	חגי
קה, כד (34)	א, א (196), (198)
קו, לו (248)	א, יב (196)
קו, לח (248)	א, יד (196), (198)
קיא, ג 166	ב, ב (196), (198)
קכא, ח (210)	ב, ד (196)
קכד, ז (243)	ב, כ-כג 198
קלה, יא (123)	ב, כא (198)
קלו, כ (123)	ב, כג (198)
קמ, ו (243)	
קמזא, ט (243)	
קמה, ה 166	זכריה
קמח, יג 166	ב, טז (102)
	ו, יג 166, (198)
	ז, ט-י (257)
	ח, י (210), (257)
	ח, טז-יט (257)
	תהילים
	ב, ח (109)
	ח, ב 166
	יט, יד (111)
	כא, ו 166
	כב, יט (72)
	מב (46)
	מד-מט (46)
	מה, ד 166
	נא, יד (165)
	סט, לז (102)
	עח, נה 72
	פד-פה (46)
	פז-פח (46)
	צו, ו 166
	צז, ז (248)
משלי	
א, יד (72)	
טו, לג (72), (94)	
יח, יח (93)	
יט, ד (97)	
כב, ה 222, (245)	
כב, כח (96)	
כג, י (96)	
איוב	
ה, ה 222, (245)	
כד, ב (96)	
לז, כב 166	
מ, י 166	
מ, לא (222)	
רות	
ד, ג-ו 97	
איכה	
ד, כא-כב (102)	

ה, יד (197), (204)	קהלת
ז, ז (199)	ט, יב (245)
ט (238)	י, ט 96
נחמיה	אסתר
א, יד (248)	א, טז 80
ב, י 147, 255	ג, ז (72)
ב, יט 146-147, 256-255	ד, ה (177)
ב, כ 146	ה, ג 80
ג, לג-לה 255	ט, כד (72)
ג, לה 147	
ד, א 256-255	דניאל
ד, ה (238)	ב, י 80
ה, א 89	יא, כא 166
ה, ה 89	
ה, ז (89), 256	עזרא
ה, יא 89	א-ו (199), (204)
ה, יד (161)	א, ח (198)
ו, א 256-255	ב, א 100
ו, ב 255	ב, ב (196), (204)
ו, ה 255	ב, ע-ג, א 100
ו, ו-ז (200)	ג, ב (196)
ו, יב 255	ג, ח (196)
ו, יד 255	ד, א-ה 256
ו, יז-יח 146	ד, א (238)
ו, יז-יט 256	ד, ב-ג (204)
ו, יז 255	ד, ב 146, (196)
ו, יט 146	ד, ג (196)
ז, ו 100	ה, ב (196)
ז, ז (196), (204)	ה, ה (197), (204)
ז, עב 100	ה, ט (197), (204)
ט, כב (123)	ה, יד (198)
ט, כז (239)	ו, ז (197), (204)
י, לה (72)	ו, ח (197)

(101) כא, ב	(72) יא, א
(212) כב, ח	יא, ג 100, 102, (109)
(212) כב, ט	יא, כ 100
(161) כב, יב	יא, כה-ל 100
(109) כב, יח	יא, כה-לה 100
(181) כג, יג	יא, לא-לה (100)
(38) כג, כד	יב, א (196)
71 כד, ז	יג, ד-ה 256
71 כה, ט	יג, ד-ט 146, 201, 255-256
(46) כו, א	יג, כח 201, 255-256
71 כו, יד	יג, ל 256
(122) כו, לב	
(212) כה, ג	דברי הימים א
166 כט, ה	ג, יז-יט 198
166 כט, יא	ג, יז (198)
(192) כט, כג	ד, כז (84), (91)
(192) כט, כה	ד, לח (84), (91)
	ד, לט (91)
דברי הימים ב	ד, מב (91)
א, י (210)-(211)	ה, יח (122)
ה, ב (48), (81)	ה, כו (122)
ה, ו (109)	ה, כט (181)
יא, יד (109)	ו, ז-יג (46)
יד, י (61)-(62)	ו, יח-כב (46)
טו, ה (210)	ו, מו (97)
טז, א (210)	ו, נו (97)
213 יח, טז 192, 213	ז, יד (23)
(101) יט, ד	ז, כח (109)
(46) כ, יט	ט, ב (109)
(209) כג, ז	ט, יט (46)
(72) כד, לא	ט, לא (46)
(72) כה, ח	יא, ב (193), 210, 212
(72) כו, יג	יב, ז (46)
(72) כו, יד	יב, לח (122)
(248) כה, ב	טז, כז 166

יד, טו (94)	ל, ה (101)
מב, ד (62)	לא, א (109)
	לד, ד (248)

יובלים

ח-ט (94)
ח, יז (95)
ח, יח-כ (93)
ח, כד (95)
ח, כט (95)

עזרא החיצוני

ד, נ (102)
ד, סה (196)

ספרות חז"ל

משנה

שבת

ו, ו (223)

קידושין

א, ט (233)

מכות

ב, ד (132)

תוספתא

סוטה

ח, ה (218)

תלמוד בבלי

עירובין

סג, א (173)

יומא

עג, ב (192)

מגילות מדבר יהודה

מגילת המקדש

21-15, 58 (208)
20-18, 58 (171)
21-18, 58 192
20-19, 58 (172)

מגילת ברית דמשק

28-27, 20 (171)

סרך היחד

16-15, 4 (62)

סרך העדה

18-13, 1 (212)
18-17, 1 (62)
25-22, 1 (212)

4Q365 (4QRP^c)

36, (79)

4QNum^b

124, (122), (80), (79)

4QDeut^{j-m}

(96)

ספרות חיצונית

בן סירא

ה, 166

פסיקתא דרב כהנא	תענית
ויהי בשלח, יג (18)	ל, ב (82)
מדרש תנחומא	בבא בתרא
כי תשא, כ (166)	קכ, א (82)
	קכב, א (62), (90)
מקורות יוונים	סנהדרין
אפלטון	טז, א (192)
החוקים	מ, ב (154)
ה, 740 (91)	
ה, 741 (90), (95), (97)	מדרשים
ה, 745 (90), (95)	מכילתא דרבי ישמעאל
ה, 746 (87), (91)	מסכת שירה, ט (33)
פלוטארכוס	ספרי במדבר
חיי אישים	צה (93)
ב, ליקורגוס, ה (91)	קלב (83), (90)
ג, אגיס, ה (91), (96)	קלו (161)
ג, אראטוס, ט-יד (89)	קלח (175)
ג, קליאומיניס, י (91)	קלט (208)
	קמא (169)
	קס (154)
איליאדה	ספרי זוטא
ז, 180-179 (94)	317 (45)
דיודורס סיקילוס	321 (161), (166), (178), (192)
(239)	322 (162)
היקאטאיוס איש אבדירה	ספרי דברים
(92), (202), (239)	רצט (147)

מפתח עניינים

- ,130 ,125-123 ,121 ,119 ,117-116
 262 ,238 ,190 ,180 ,145 ,142 ,135
 ברית עם יושבי הארץ 219 ,224 ,246
 247
- גאולה
 גאולת דם 151 ,156-153 ,187
 גאולת קרקע 96
 גבולות
 בין עמים 96
 בין שבטים 96-99 ,100
 הסגת גבול 96
 כנען 72 ,125-124 ,128-127 ,134 ,138
 ,140 ,145-142 ,226 ,250
 255 ,253-252
 גבעונים 207
 גדליה בן אחיקם 89
 גלות 147 ,197 ,255
 גלעד 107 ,120 ,136), 180
 גר 139 ,152 ,157)
- דב"ק 81
 דגל 49-50 ,52-54 ,56 ,206)
 דוד 210-212)
 בית דוד 196 ,198-199 ,201-202 ,205
 דור
 היוצאים מצרים 11 ,33-38 ,42
- אב, בית אב, בית אבות, ראשי אבות
 ,49-48 ,51 ,54-53 ,56 ,115 ,139
 ,180 ,183-(182) ,188 ,195
 203
 אב"ד 228 ,230-231 ,235
 אהרן הכהן 43-44 ,159 ,173-174 ,185
 ,196 ,202
 אורים ותומים (94), 160 ,171-173
 ,176-178 ,190 ,192 ,196)
 אזרח 152 ,157)
 אחאב 213
 אחוזה 109 ,114-118 ,144-145 ,180
 איתמר הכהן 174
 אלישיב הכהן 146 ,201
 אלעזר הכהן 42-44 ,109 ,113 ,115-
 ,116 ,118-119 ,129 ,159 ,160-163 ,166-169 ,171-174 ,176-186
 188 ,190 ,192 ,196 ,201-204 ,215
 אפרים 21 ,23 ,25 ,180
 אצולה, אריסטוקרטיה 89 ,92
 256-257 ,259-260
- בדלנות (148), 255-257 ,259
 בית המקדש השני 200 ,256
 בלעם 7 ,9), (260)-(261)
 במה, במות 235-236
 בעל פעור 7 ,9), (262)
 בני גד ובני ראובן 105-108 ,111-112

252-251	,195, 159, 91, 55, 53-52, (239),
בעם	253, 251, 33-32, 11, 159, 194,
252-251	,38, 33, (53), (82), הנכנסים לארץ
חלוקת הארץ	253, 203, 32, 39-38, 45, 47, 55,
186, 217-215, 226-225, 257, 255	דמוקרטיזציה 203-205, 258-259
אי מתן נחלה ללויים	161-168, 170, 191-192, (198) הוד
יחזקאל	71, 220-215, 192-191, (198) הורשת יושבי הארץ
לפי גודל השבט	230-224, 244-236, 253-249, 256
67, 71-69, 78-77, 84-82, 87	התנחלות
92-90, 103-102, 136, 225, 254	בכנען
לפי גורל	105, 127-125, 132-131,
67, 65-63, 85-84, 82, 78-69, 99, 95-92	217, 139, 135-134
103-102, 124, 226-225, 259	בעבר הירדן המזרחי
חצי שבט המנשה	7, 106-105, 108, 121, 123, 125, 127, 130-142,
(107), (111), 125-121, 135, 262	145-144, 148-147, 190, 193,
טוביה העמוני	227-226, 254, 257, 262
147-146, 256-255	וולגטה (98), 172
יאיר בן מנשה	164 יידוי
(136), 87-90, 92, 101-103, 146, 148	זהות לאומית
148, 199-198, 201-202, 204, 239	זקנים (93), 197
258-(257)	זרובבל בן שאלתיאל
186, 128-127 (שבט) יהודה	196, 198-199,
יהושע בן יהוצדק	205, 202-201
198, 196, 114, 119, 129, 162,	חוק
186-180, 188, 196, 210	חוק מקראי
מינוי	182-183, 232-233,
7, 10, 119, 159-169,	חוק קוואיסטי
171-179, 188, 190-195, 201, 204,	116, 110, חטא
208, 214-213, 237-239, 251-250,	חיבור דויטרונומיסטי
254, 258, (263)	193-194, (218), (220), 227-229, 253, 258, 260,
יהושע (ספר)	264
חיבורו	264
260	חילופי דורות
החיבור הדויטרונומיסטי	(9), 12, 204-205, 251,
3, 8,	254
129-128	הנהגה
המקור הכוהני	11, 159, 194-195,
8, 128	

מגילה, מגילות 195	חלוקת הארץ 71-70, 83-86,
מולך 153	101-99, 119, 127, 182-186, 189,
מונחים דוטרונומיסטיים 114-115,	205, 234, 258
258, 235-234, 232-228, 124	יובל 98-99, 96
מונחים כוהניים 81, 108-109,	יחזקאל 197, 231
113-115, 120, 139, 229-233, 235,	יחסי גולים-נשארים 89
253	יצ"א-בו"א, לצאת ולבוא 191,
מונחים שאינם כוהניים 81, 110-111,	193-194, 208-213
120, 233, 235	ירושה 79-81, 97, 99-100, 250-251,
מוקש 242-245, 247, 249	253
מות (דין), מות יומת 153-155, 157	יר"ש 228, 230, 234
מזבח	
בעבר הירדן 143-145	כהן גדול 150, 151, 159, 174,
הקטורת (170)	187-188
מטה, מטות 70, 81, 97-99, 139	בראש ההנהגה 196-198, 200, 202,
מילים יחידאיות 229-230	204, 258
מכיר 107, 120, 123, (136)	כהונה
מלחמה 190, 192-193, (196),	שלטון כוהני, היירוקרטיה 196-197,
206-207, 213-214, 227, 237, 239,	200-201, 205, 258
254, 257	כורש 198
מלחמת מדין 7, 11-12)	כיבוש הארץ 118-119, 193, 206-207,
מלך, מלכים, מלוכה 159, 166, 187,	214-215, 227, 233, 252, 255
191-192, 196-197, 201, 204, 213,	כלב בן יפונה 185-186, 210-211
254-255, 257	כפרה 188
מנהיגי העם 80-81	כתובות וממצאים ארכיאולוגיים 54,
מנשה 21, 23, 25, 46, 180	199, (255)
מסופוטמיה 187, 223	מקורות מסופוטמיים (49), (59),
מסכה 228-229, 235-236	(85), (93)-(94), (120), (166), (177),
מפקדים 15, 32, 159, 194, 203, 206,	187, 221-223
239, 250-251, 253, 255	מקורות חיתיים (96)
הנחיות לביצועם 41-42, 52-53,	מצבת מישע 140
185	
מפקדי לויים 27-32, 39-40, 44,	לוי (שבט) 27-28, 31, 35-36
53, 55	
תפקידם בחלוקת הארץ 58-59,	מאגיה 166-168)

- התנחלות בו 7, 105-106, 108, 121, 123, 125, 127, 130-142, 144-145, 147-148, 190, 193, 222-227, 254, 257, 262
- מעמדו 105-106, 119-120, 124, 140, 142, 145-147
- תושביו 108, 140-149, 255-256, 258
- עברית מקראית מאוחרת 48-49, 54, 56, 80
- עדה (מוסד) 153, 156-159, 161
- עוג מלך הבשן 122-123
- עזרא 146, 259
- עזרא-נחמיה (ספר) 148
- עם הארץ (מוסד) 153
- עמ"ד לפני 177-178, 204
- ערבות מואב 6-7, 12, 42-43, 90, 139, 159, 182, 203, 214, 233, 239, 250-253, 260-262
- ערי לויים 77-78, 86, 90, 250, 252
- ערי מקלט 7, 131-134, (137), 149-158, 187-188, (237), 250, 252-253
- פולחן 188, 209
- בכנען בלבד 143-149, 255-256
- יושבי הארץ 218-221, 224, 227-244, 235-236, 230-231, 247-248
- מזבח בעבר הירדן 143-145
- פח 242-243
- פחה, פחוה 198-199, 201, 255, 256
- פנחס הכהן (9), (196), (202)
- פרס, התקופה פרסית 48, 54, 56, 80, 87, 89-92, 100-103, 146-148
- 254, 136-135
- מקלל ה' (165)
- מרגלים 44-45, 114-115, 138, (175), 206
- משה 42, 44, 166-167, 169, 172-
- 174, 179, 181, 190-191, 196, 202, 211
- מות משה 7, 9-10, 159-160
- 174-175, 181, 192-193, 202-204, 207, 214, 250-251, 261, 264
- משכן (169)-(170)
- משפחה 17-18, 41-42, 47, 52, 67, 97-99
- נבות 96
- נדרים 7, 11-(12)
- נוקב שם ה' 153
- נחמיה 89, 101, 146, 148, 199, 201, 255-257
- נישואי תערובת (219), 259
- נפ"ל בנחלה 72-73, 76
- נשיא, נשיאים / נציגי שבטים 50, 52, 80, 113, 118, 129, 139, 159, 181, (182), 185, 188, 190, 195, (202), 203-205, 258-259
- סידור המחנה 49-52, 54
- סיתון מלך האמורי 122-123
- סמיכת ידיים 161-165, 167-(168), 190, 191, 195
- סנבלט החורוני 255-256
- עבודת אלילים 219, 224, (238), 242, 244, (246)-(247), (259)
- עבר הירדן המזרחי

שלמה 211–(212)	,198–196 ,192 , (187)–(186)
שנים עשר השבטים 20–21 , 43–44 ,	,239–238 ,205–204 ,202–200
50 , 254	263 ,260–255
שעיר יום הכיפורים 164–165	
ששבצר (198)	,180–179 רעה
	,213 ,208 ,191
תורה	צבא, יצא צבא 206
המקור האלוהיסטי (112)	צדים 249 ,247–244
המקור הדויטרונומי 2 , 3 , 7–8 ,	צלפחד, בנות צלפחד 25 ,48–45 ,55 ,
,123 ,194–193 , (218) , (220) ,	,251–250 ,194 ,118 ,97 ,95 ,80–78
260 ,258 ,253 ,229–228	253
המקור היהוויסטי (112) , (114) ,	צנינם 227 ,223–221 ,240 ,245
(117)	
המקור הכוהני 3–5 , 8–9 , (183) ,	קרבנות 7 , 11–(12)
,187 ,192 ,201 ,207–205 ,229–228 ,	
265 ,263 ,260 ,254–252	רוצה 7 ,132–131 ,149 ,152–151 ,
,260 ,9 ,4 , חבורה	253 , (237) ,187 ,157 ,155–154
265–264	מזיד 153–152 ,150–149
מחקר 1 , 2 , 3	שוגג 188 ,157 ,152–149
ספר הקדושה 5 ,237–235 ,254	רשימות
תורת התעודות 1 , 8 , 112 ,114 ,	יהס 17–19 ,46 ,55 ,174 , (181)
120	מסעות 7 , (260)
תורה שומרונית 124 ,172	
תרגום השבעים 24–20 ,36 ,56–55 ,	שבט, שבטים 81
246 , (150) ,113 ,85–84	שיבת ציון 87–88 ,90 ,255
	שכים 223–221 ,227 ,243 ,245 ,249